

જાહેર નોંધણી

જાહેર નોંધણી

બીજા ધોરણ

નોંધ.

જાતી મફત મીઠા ચાખ
અર્થ, ડિક્લેરેશન, પ
અને ફી હિસાબ

૧. કસિયાન
૨. નો
૩

મંજુરાત

માર્ગ ઉપાધ્યાય.

જાહેર નોંધણી

ઉપાધ્યાય પાસે કસિયા,

મંજુરાત રૂબરૂભાઈ ઉપાધ્યાય.

જાહેર નોંધણી

માર્ગ હાઈ નામી નામના છે.

અમદાવાદ-માર્ગીઆમાં અવલોકીને આપણે નોંધીને

પ્રેસ ના જોડાણ દેવકર કોઈ હાથ

માર્ગીઆ-અમદાવાદ

આવૃત્તિ ૩૭.

પ્રેસ ૧૦૦૦.

સવન ૧૬૭૬.

સને ૧૬૨૦.

કીમત રૂ. ૦-૩-૦.

અમદાવાદ સેવારને માટે કમીશન આપનામા આવશે

રાજગીત.

શ્રી પ્રભુ આપો દીર્ઘ આયુઃ શ્રી સયાજી મહારાજ નૃપતિને
શાન્તિ દાતા એ નૃપતું સુરાજ્ય જગતમાં અચલ રહો,
કીર્તિવંત વિશ્વમાં થજો.

ભાગ્યશાળી નૃપતિ સદાએ ગણાજો, હું વિશ્વાધીપતિ,
આરોગ્ય નૃપતિને સારું આપજો. આખ્યમાં,
સર્વદા એ ભૂપતિ વસો, શત્રુઓ સૌ નાશ પામજો,
અચલ અમલ ન્યાય થકી નિજ પ્રભુ,
પ્રતિદિન પ્રતિપાલન નૃત્ય કરજો,
નીતિમાન, શુર્જલધીપતિ, અમર તપો. વિભો !

સંપતિ, સંતતી, સન્મતી, પ્રકૃતિ, સૌ એ ભૂપને આપજો,

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૮૨૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ લક્ષ્મીધારણી નારી

વિષય ગ્રં. ૪૨૦૨

બીજી ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

જેની અંદર બીજી ચોપડીના અર્થ, બોધ, કવિતાના
અર્થ, ડિક્શન, પદાર્થપૂઠ, ગણિત, ધાતો
અને દેશી હિસાબના લેખો આવેલાં છે.

રચનાર,
મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય,
બુકસેલર—પેટલાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય,
બુકસેલર—પેટલાદ.

[સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.]

અમદાવાદ—ખાડીઆમાં આવેલા શ્રી “ લાગ્યોદય પ્રિન્ટીંગ
પ્રેસ ” માં જોડાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપ્યું.
ખાડીઆ—અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૩ જી. પ્રત ૩૦૦૦.
સંવત ૧૯૭૬. સને ૧૯૨૦.

કીંમત રૂ. ૦-૩-૦.

જથ્થાબંધ લેનારને સાફ કમીશન આપવામાં આવશે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
પ્રસ્તાવના.

પડોદરા રાજ્યનાં હાલનાં ચાલતાં નવાં ધોરણોમાં દાખલ કરેલા વિષયો વિદ્યાર્થીઓને જરા કંઠન લાગતા જણાય છે તેથી જુદા જુદા વિષયોનું જ્ઞાન એકજ પુસ્તકમાંથી ધણીજ સહેલાઈથી વિદ્યાર્થીઓને મળી શકે તે હેતુથી આ નોટ પ્રગટ કરવામાં આવી છે.

પદાર્થપાઠનો વિષય નાની વયના બાળકોને સમજવો મુશ્કેલ છે, તેથી કુમળા મગજમાં આ ગહન વિષય સહેલથી ઉતરી શકે, તેવી ખાસ યોજના, અતુલની સીનીયર શિક્ષકોની દેખરેખ નીચે આ નોટમાં કરેલી છે. ખીજી ચોપડીના પાઠના કડણ શબ્દોના અર્થ તેમજ આખા પાઠના સાર આ નોટમાં આપેલા છે. વળી કવિતાની સમજૂતિ અર્થ સાથે એવી તો ઉત્તમ પદ્ધતિથી ગોઠવેલી છે કે બાળકો સહેલથી તેનું વિવરણ કરી શકે.

પુસ્તકનો બહોળો ફેલાવો થવા માટે કીંમત ખર્ચના પ્રમાણમાં ધણીજ ઓછી રાખી છે. આશા છે કે આ નાનકડું પુસ્તક સર્વ વિદ્યાર્થીઓને ખાસ મદદગાર થઈ પડશે.

ચેટલાદ.

તા. ૧-૪-૨૦.

}

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

ગુજરાતીબીજીયોપડીનાઅર્થ

બીજ ચોપડી—ભાગ ૧.

પાઠ ૧ લો.

અધમધે છે=સોડે છે.
પાંચરમાં=પુછી જગામાં
પટેમાંયું ઓ=મુસાફરો
અર્મશાળા=મુસાફરોને
ઉતરવાની જગા

ઓસરી=રવેશી
ઝગઝગે =ચળકે છે
ઉગ્ગશ=પ્રદાશ, અજ-
વાળું.
સરજ્યાં=મનાવમાં
કળાતું=સમજાતું

દયાળુ=દયાવાળા
પાડ=ઉપદાર, ગુણ
યાદ=શરત
ભક્તિ=સેવા

સાર—પરમેશ્વરે આ જગત અને તેમાંની વસ્તુઓ જે પ્રાણી-
ઓથી બનતી નથી, તે બધી બનાવી છે, અને પ્રાણી માત્રને પણ
તેમણે બનાવ્યા છે; માટે તેમની દરરોજ ખરા મનથી આપણે ભક્તિ
કરવી જોઈએ.

પાઠ ૨ જો.

મુજ=મારા
ખાળ=ખાળક
પખી=જેને પાંખો છે
તે પક્ષી.
વાર્ણવાયું=સવાર થયું
વાંતી=પુરી થઈ
ઝગઝગાટ=ચળકાટ
દોસે=દેખાય
ભાતભાત=મુદા મુદા
ખાન=પાંદડાં

ડોલે=દાલે
મેના=પોપટની સ્ત્રી
કુટડા=મુંદર
મધુર=મીઠું
રીકુ=ઝાણું.
ઉડી ગયું=જતું રહ્યું
જનો=માણસો
ગરૈયા=ગાનારા
ગાન=ગાયન
દાતા=આપનારા

દીએ=આપે
મુક્ષાં=ફકીર
ઉદય=ઉગવું
તણે=નેા
અમર=અમરો
પત્ર=પાંદડાં
પંખેર=પક્ષીઓ
પૂલ=પાક

સાર—સવારમાં તમામ પ્રાણીઓ જાગી ઉઠીને સૌ પોત પોતાને કામે વળગે છે. તે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓએ પણ ઉઠીને પોતાને અભ્યાસ કરવો જોઈએ. કારણ સવારમાં ઉઠીને વાંચવાથી વધિક્કુ સારૂં યાદ રહે છે.

પાઠ ૩ જો.

રત=ઝટુ
લેખે=હિસાબે

વસ્ત્ર=લુગડું
ખીંચે છે=કુલે છે

દાદા=આપના બાપ

સાર—વર્ષની ઝટુઓ ત્રણ છે. ૧ શિયાળો. ૨ ઉનાળો. ૩ ચોમાસું.

શિયાળાના મહીના—કારતક, માગશ્વર, પોષ અને મહા.

ઉનાળાના મહીના—ફાગણ, ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ.

ચોમાસાના મહીના—અશ્વિન, શ્રાવણ, બાદરવો અને આસેદ.

મહીનાનાં પંખવાડીયાં બે છે:-૧ શુદ્ધ, ૨ વદ, શુદ્ધમાં ચંદ્રનું તેજ વધે છે અને વદમાં ઘટે છે.

પાઠ ૪ થો.

વખુટા=કુટા

ખડકેલી=ગોઠવેલી

ખરાદી=લાકડાં ઉતાર-

વાનું કામ કરનાર

લકડા=ત્રાકડું

ખહેક ખહેક=મધમધ

આરસા=આપના, દર્પણ

ચોગાનમાં=ખુદીજગામાં

સરૈયા=મુગધીદાર

વેચનાર

દ્રાક્ષ=દરાખ

મેળાપ થતા ફાયદા—ખજા માણસોના બેગા ચવાથી જુદા જુદા પ્રકારના વિચારોની આપ લે થાય છે, જુદા જુદા માણસોની રીતભાત, ધર્મ, ભાષા, રીત રીવાજ, પહેરવેશ વગેરે જોવાનું મળે છે. જુદી જુદી જાતની વસ્તુઓ જોવાનું અને જરૂરની ખરીદવાનું મન થાય છે. વગેરે.

પાઠ ૫ મો.

મળ=ગમત
શેખી=પતરાજી
આસાં=સારાં
દોરત=લાઠખંધ

લપડામો=ધોસા
સંગ=સોખત
પ્રેમ=હેત
કામ=ઠેકાણું

ધુરે=નકારે
મે'તાના=માસ્તરના

સાર—નકારાની સોખત કરવાથી નકારે કળ થાય છે, માટે સારા માણસે નકારી સોખત કદી પણ કરવી નહિ.

પાઠ ૬ ઠો.

વયે=ઉમરે
હપ નો=આનંદનો
પાર=છેડો
લાડકવાયા=એકહોવા-
થી હેત વધારે હોયછે
કુટેવ=નકારી ટેવ
પોળમાં=શેરીમાં.
અટકાયાળાં=અડપલાં
ધલાજ=ઉપાય

વંડી=બગડી
બહાને=કારણ
મસ્તીમાં=તોફાનમાં
ઓવારણાં=દુખડાં લેવાં
કાડીયાવાડમાં તે વપ-
રાય છે.
ફાઇપગલું=ફાઇ તરફથી
તરતના જ-મેલા બા-
ળકને પગલું બાધવા-

માં આવે છે તે
તંમર=ચકરી
ભેંકડો=રાગડો
હાડવૈદ=હાડકાં ચલાવ-
વાનું કામ કરનાર વૈદ
ખદખદતો=ગરમ કરેલો
વલે=દશા
ખો=ટેવ.

સાર—છોકરાં નાનાં હોય ત્યારે માખાપે તેમને નકારી સોખ-
તસાં કરવા દેવાં નહિ. કારણકે નાનપણમાં નકારી સોખતમાં કરવાથી
નકારી ટેવ પડે છે. નાનાં છોકરાંના સોખતી સારા ગુણવાળા પસંદ
કરવાની માખાપે હંમેશાં કાળજી રાખવી. નાનપણમાં પડેલી સારી કે
ખોટી ટેવ મોટપણમાં સહેલાઈથી જતી. માટે છોકરાંને સારી ટેવ
પડે તેવી કાળજી રાખવી.

પાઠ ૭ મો.

નક્કી=હડીલું	વગેરેનો વિશ્રામ લેવાનો વાડો	જતન=રક્ષણ
લવારા=બકરાનાં નાનાં	વાસણ=મોઢાની સાથે	ઉચીગયા પછી=દુઃખ
બચ્ચાને લવારા કહે છે	રાખી કુંકચી આડી	આપતાં બંધ થયા પછી
ગાડરાં=ધેટાંનાં નાનાં	રાખી વગડાય છે.	સાચવણ=સાચવણી
બચ્ચાને ગાડરાં કહે છે	પાવા=મોઢેથી સીધા	તકરાર=ટટો
નીરતો=નાખતો; આપતો	રાખી વગડાય છે.	જળવતો=સાચવતો
ખાધે=ખભે	હુકમાં=સોડમાં રહેવા	મેજમાં=આનંદમાં
તાજ=તરતનો	થી ગરમી રહે છે તેથી	અભાગીઉં=કમનસીબ
ઝોક=ગાયો, બકરાં, ઘેટાં	પડોશમાં, પાસે પાસે	અનન્યથું=નાહિ અણીતું

જે પ્રાણી બીજાં નાનાં પ્રાણીઓને મારીને ખાઈ જાય છે તે શિકારી પ્રાણી કહેવાય છે. જેમકે-વાઘ, વર, સિંહ વગેરે.

પાઠ ૮ મો.

કેદ થઈ રહેવું=એકજ	પાંદર અને પાંદર બંને	સટકી ગયું=નાશી ગયું
જગાએ પડી રહેવું	શબદોનો અર્થ એકજ છે	ઠેકા=કુદવા
ગેંધતો=પુરતો; કેદ કરતો	ચાંદનીમાં=અજવાળી	વઃ=કુતરાના જેવું
ચેન=મજા; ગમત; આનંદ	રાતમાં	શિકારી પ્રાણી છે,
બંદીખાનામાં=કદખાનામાં	ખેલવું=રમવું	તરાપ=કુદકો
આપુ=માપની થેઠે પાળનાર તે	નાદાન=મૂર્ખ	ખોડમાં=રહેવાની જગ્યા
ખાધરમાં=ખુલ્લી જગામાં	સપડાઈ=પકડાઈ	માં; અખોલમાં
	જક=હડ	કમોતે=વગર મોતે, મુદત
	લગ ફાળ્યો=દાવમળ્યો	પુરી થયા વગર મરવું

સાર—છોકરાંએ મા, આપ, મહેતાજી અને ગુરૂની શિખામણ માની તેમના કલા પ્રમાણે ચાલવું. જે છોકરાં માની શિખામણ માને નહિ તેમની નક્કી ઘેટાની જેવી વલે થાય છે.

પાઠ ૯ મો.

ભાગ્યે=જવલ્લે	વગેરે	વેદના=દુઃખ
આડોશી પાડોશી=	જમણુ=જમવાનું	મદલ=મીલકુલ
આળુઆળુનારહેનારા	પીરસેલી=ખાવાનું મુકેલી	મેળા=ધણા માણસોનું ભેગું
અને=કાવે	રેવાની=રડવાની	ભેગું થવું
ભાઈભાંડુ=ભાઈ બેન	નકામે=અમથો	પસ્તાયો=વિમાસ્યો

સાર—જે છોકરાં વારે ધડીએ રિસાતાં હોય તેમણે રિસાવાની ટેવ મૂકી દેવી. કારણ કે રિસાવાથી મનને અને શરીરને દુઃખ થાય છે અને ધારેલી વસ્તુ મેળવવામાં વાર થાય છે. માટે કોઈ છોકરે રિસાવું નહિ. ઘઉં, ઘી ખાંડ વગેરે મદારી ભારે હોવાથી તે જલદી પચતા નથી. બાજરી, ચોખ્ખા, દાળ, મગ વગેરે ખોરાક હલકા હોવાથી જલદી પચે છે. માટે નાનાં છોકરાંએ ઘી ખાંડનાં જમણુ પચતા સુધી ઓછા ખાવાં.

પાઠ ૧૧ મો.

ચકભિલુ=એ એક ર.	અંતરે=છેટે	જમણીમેર=જમણેતરફ
મત એ.	ચકરમા=ગોળમાં.	જમણી દોડલરી=જ.
કચ્છ=કંગોટ	ધુમી=ફરી, દોડી.	મણી તરફ દોડી.
અન્યા છે=થયા છે	સાથીઓ=સો પતીઓ	પૂરજોસથી=પૂરાખળથી
ગડ=કદલો	પેતરા=પેરા; એકની	ટપોટપ=ઝટ; જલદી
હુમલો=હલ્લો	એકજગાએકયાંકરવુંતે	

પાઠ ૧૨ મો.

છુટ્ટીની=રળની	રાઈ ભાઈ કહેવાય	લાયાર=ગરીબ
વેળાએ=વખતે	રંગ જમ્યા છે=મળ્યા	સુતું છે=માણસ વિનાનું છે.
ગેડીદડા=કાકડાના દ.	આવી છે	દોસ્ત=મિત્ર
ડાથી દડાને મા-	થોભ=અટક	યાદ આવે છે=શરત આવે છે
રવાની રમત છે	ખોલાવવાનું વચન આ-	
પીતરાઈભાઈ-કાકાનો	પેલું=ખોલાવવા કહેલું	
છોકરો તે પીત-	શી ખાતરી=નક્કી શું	

સાર—મા આપનો હુકમ ઓકરાએ હંમેશાં સ્મરણમાં રાખવો અને તેમના કલા પ્રમાણે વર્તવું. જે ઓકરા તેમનું કહ્યું કરે નહિ તે દુઃખી થાય છે.

પાઠ ૧૩ મો.

મધમાખી=મધ કરનારી
માંખ
ગણગણતી=ખેલતી
એકજ કુટુંબનાં=એકજ
જાતનાં
છંછેડે=ખીજવે
ડખીએ=કરડીએ
ચાહેછે=છૂટે છે
પીડે=પાછળનો ભાગ
ચકચકે છે=ચળકે છે

સુંદર=સારો
સંભાળ=તપાસ
સોહામણી=શોભિતી
કુટડા=સુંદર; નાગુક
ભપકાદાર=રોડવાળા
કશા=કંઈપણ
માલમતા=માલમિલકત
કરડવું અને કોરવું એ
ખેમાં તફાવત છે=કરડ-
વું એટલે કાપી નાંખવું,

અને કોરવું એટલે
અંદર આકુ પાડવું.
દુભવો છે=પીડા છે;
દુઃખ દો છે
વહાલા=પ્રિય
નરીએ=દુઃખ દષ્ટએ
બહું=સાર્થ
બુર=નફાર્થ
બગાડ=નુકસાન
ચાહશે=છૂટેશે.

સાર—આપણે કાષ્ઠના ઉપર ગુણ કરીએ તો તે આપણા ઉપર ગુણ કરે છે અને એથી ઉલટું અવગુણ કરે છે. માટે ખીજા-ઓના ઉપર દરેક જણે ગુણ કરવા જોઈએ.

પાઠ ૧૪ મો.

મોળામભાષ=મામાાષ
ઓકરો તે માળ
ભાષ કહેવાય છે.
ધાન્યથી=અનાજથી
અમેઠી=દેવતા સળગા-
વવો તે; ધુણી
સળગાવવી તે
મોજમજા=આનંદ

હરખાયો=રાજ થયો
તલપી=ટાપી; દોડી
ઉલટભેર=ઉભંમથી
ધાતલીયો=છેટીઓ,
નાની ઓકરાની છે.
ટીઓને ધોતલી-
ઓ કહે છે મોટા
માણસોનાં ચેપાડાં-

ને ધોતીમાં કહે છે
પુટી ગયું=ભાગી ગયું
ઠેસ=ઠોકર
હોંસભર=ઉભંમથી
ગમે તે=ફાવે તે; પસંદ
પડે તે.
નકામી=કામ વિનાની

સાર—પોતાની બૂલ કાઢએ ઢાંકવી નહિ અને પોતાની બૂલનું કળ ખીજ કાઢને ન આપતાં પોતેજ ભોગવવું.

પાઠ ૧૫ મો.

તકતો=આરસો
ઝુટ પડાવી=ઝુટીલીધી;
બૂલથાપ ખવરા-
વીને લઇ લેવું તે
સરીપડયો=પડી ગયો
ખરડ=ઝટભાગીજાયતેવું
ખેચતાણુ=ખેચાખેચ
કાયર=હેરાન
પગવે=દુઃખ દે
વેળાસર=વખતસર

શણગારવી=ઝુગડાં લ
રેણું પહેરાવી શા-
ભિતી કરવી
પુટીખદામ=ભાગેલી ખ-
દામ (માત્ર છોડાં)
સરસ=સારું
કપાટ=લાકડાની ઉભી
મોટી પેટી.
સહીઅરો=સોખતમાં
રમનારી.

વિવાહમાં=લગ્નમાં
હળીમળીને=સંપીને
શોક=દિલગીરી
ખળવંતા=ખળવાળા
સદા=હંમેશાં
દાહડા=દિવસો
લેશ=કગાર
કલેશ=કંકાસ

સાર—ભાઈ ભાંડુઓએ હંમેશાં સંપસંપીને રમવું. એક ખી-
જની સાથે કળુઓ કંકાસ કરવો નહિ. સંપીને રહેવાથી હંમેશાં
આનંદ રહે છે, અને લડવાથી લોકમાં આખરે ઓછી થાય છે, નિંદા
થાય છે, અને આનંદનો નાશ થાય છે, માટે દરેક સંપીને રહેવું.

પાઠ ૧૬ મો.

પૂર્વ=પૂર્વ ઉગેછે તે દિ-
શાનું નામ.
તરફ=ભણી
નાનકડા=નાના
ધર્મા=રાખ્યા
મહાસટમાં=ફિકરમાં
તરેહતરેહનાં=ગતગતનાં

ગણકાર્યું=માન્યું
ફેંકી દધ=નાંખી દધ.
રોણુ=રડવાનું
જરીરાખ્યું=ચાલુ રાખ્યું
ખીજવાયા=ચડવાયા
રડપર ચડયા છે=રડવા
લાગ્યા છે

જોદમાં=ખોળામાં
મધુર=મીઠું
હાલરડું=હાલ
ઝોડઝપટ=ભૂત
જત્ર=તાવિત.

સાર—ખાજખી હઠ કેવી હોય છે તે સમજાય છે. ખાજજ ને
વસ્તુ માગે છે તે વસ્તુ મળ્યા સિવાય પોતાની હઠ છોડવું નથી.

પાઠ ૧૭ મો.

જોડું=જો પુરુષનું એ-	આંગણામાં=આરણ્યમાં	અભાગણી=ઓછા ભા.
કહું નામ જાહું	મહેર=કૃપા; મહેરઆતી	ચ્યાની
કહેવાય છે.	પારણ્યામાં=પોઠીઆમાં	પચાવનારને=ઉગારનારને
પરવારી=પૂરું કરી	નોળને=નેળવાને	જનન=જવ
ભાક્તિ=સેવા	ગુસ્સો=ક્રોધ	બલેરા=સારા
ગુજરાન=આવાનું પો.	પસ્તાખ=વિમાસી	
પણ	મૂર્ખ=ભેવકુરું	

સાર—કોઈ પણ કામ કરતાં પહેલાં પુરો વિચાર કરવો. વિચાર કરીને સાફ નરસુ શોધી કાઢી, સાફ લેવું નહાઈ ઊઠી દેવું. કારણકે વિચાર્યા વગરનું કામ કરવાથી પાછળથી પસ્તાવું પડે છે.

પાઠ ૧૮ મો.

સંદેશો=અખર	જાપું=જપાયલું વર્ત-	અવાજ=શબ્દ
ખોડગતો=લંગડાતો	માન પત્ર	પંપાળીને=હાથ ફેરવીને
માયાળું=માયાવાળા	પસંદ=ગમતી	નજીક=પાસે
કુંકળું=ગરમીવાળું	મિસોટી=મિતકારી;	ફેળવ્યો=ફેળવણી આપી

સાર—કુતરાં પણ જુદાજાણી અને ધણીનું મન સમજી શકે તેવાં હોય છે. માણસને વાચા છે અને કુતરાંને તે નથી. છતાં પણ તે માણસનાં ઉપયોગી ધણાં કામો કરી શકે છે. તેથી હાલ ધણા માણસો રૂપીઆ ખર્ચી કુતરાં પાળીને ફેળવે છે.

પાઠ ૧૯ મો.

રીતસર=નિયમ પ્રમાણે	ઠીમણું=વાગવાથી ને	હીંચતા=હીંચકા ખાતા
હિંચોળે=હિંદોળે	ઢેંગ ચાપ છે તે	સાથીએ=સોબતીએ
ખસેડી=આધો કાઢી;	કને=પાસે	બલા=સારા
ફર કરી	હડસેલી=પડેલી	પાડ=ગુણ; ઉપકાર

સાર—સારી અથવા નકારી જે ટેવ પડી હોય તે જતી નથી અને ટેવ ઉપરથી ગુણ અંધાય છે. તોફાની છોકરાં પોતાનો ધણો ખરા વખત માત્ર તોફાનમાંજ આવે છે જ્યારે સારા છોકરાં તેના ઉપયોગ ખીજાને મદદ કરવામાં કરે છે. બધાંએ સારા થવાની જરૂર છે. જેમ અને તેમ ખીજાના ઉપર ઉપકાર કરી તેમનું બલું કરવું.

પાઠ ૨૦ મો.

ખંત=કાળજી	શાહમદીઓ=પાદશાહ	ફરજ દીને=છોકરાને
આરખ=અરખસ્તાનનો	ની કુંવરીઓ	અલ્લાએ=પરમેશ્વરે
રહેવાશી	તહેનામાં=હજુરમાં	માફ=ક્ષમા, યુના=વાંક
દેખાવડો=શોભીતો	હેનભાવથી=પ્રીતિથી	વહાલ=હેત
નીમાણુંકની=નક્કી કરેલી	છોકરવાદી=છોકરાંપણું	ઓહાપર=અધિકારપર
શાહમદ=પાદશાહના	ફરમાવશો=કહેશો	દેવાના=મનના
કુંવરો	સમજુતી=સમજણ	રદ=નકામી

સાર—જે માણસ પોતાનાં છોકરાં ઉપર પ્રીતિ રાખી શકે તે ખીજાનાં છોકરાં ઉપર પણ રાખી શકે. જે પોતાનાં છોકરાંથી વેગળા રહે તે ખીજાની સાથે તો કેવીજ રીતે મળેલા રહે. અમલદારોએ દૈયતને છોકરાંની પેઠે પાળવી જોઈએ. એવા શુણ્ણવાળા પાદશાહને ધન્ય છે.

પાઠ ૨૧ મો.

દેકાહળીઆવાળી=ખાડા	ચોકખું=પીત્તલાયક, સાફ	ધોરી=મોટા
ટેકરાવાળી	દુઆ=આશિષ	લાભ=ફાયદો
ખોખારો=અવાજ	દરશ=આપીશ	
આડે=અવળે	લંગડો=પગભાગી મથેલો	

સાર—અધળા માણસને પણ દિવસ અને રાત્રિની ખબર પડે છે. બધાં પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને બોલવું શાંત થાય.

એટલે જાણે છે કે રાત પડી, અને પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને જોલવું થાય એટલે દિવસ થયો એમ સમજે છે.

આંધળા અને લંગડા માણસે જેવી રીતે પોતાનો જંગલમાંથી એક ખીજની મદદ લેખને શિકારી પ્રાણીઓથી બચાવ કર્યો, તેજ પ્રમાણે આપણે પણ એક ખીજની મદદ લેખને કામો કરીએ તો સહેલાઈથી અને થોડીવારમાં થાય છે.

પાઠ ૨૨ મો.

પડછાયો=ઓળો
બાગેળ=ગામની બહારની ખુલ્લી જગ્યા
થોભીશ=અટકીશ
કુદકો=ઠોકડો
પૂલ=નદી ઓળંગીને
જવા માટે બાંધેલો

રસ્તો.
જરા=સહેજ
ચાક=વિસામા
અદેખો=ખારીલો
લોભી=લાલચુ
ફકિર=બાથોડીયા
સામેપાર=સામે કિનારે

મુઓ=મર્યો
દાનત=મરજી
ગુમાવ્યું=ખોયું
તાકે=મરજી છે
ગુમાવે છે=ખુએ છે

સાર—આપણો પાસે જે હોય તેથી વધારે મેળવવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ. કારણ કે તેમ કરવા જતાં વખતે પોતાની પાસે જે હોય તે પણ ખોવું પડે છે.

પાઠ ૨૩ મો.

અસહના=પહેલાંના
ખરીદ કર્યું=વેચાતું લીધું
કામત આપીને લેવું
તે વેચાતું લીધું કહેવાય
વાટમાં=રસ્તામાં
કમ=છેતરી લેવાનું કામ
કરનાર

અકર પડાવી લેવાનો વીચાર કર્યો=કામત આપ્યા સિવાય છેતરીને લઈ લેવાનો વિચાર કર્યો
અચરજ=નવાઈ
હડખાએલા=જેને હડખા હાથોએ એવા

મુખ=મેનકુદ
સદેહ=વહેમ
દરકાર=ચરજ
કાવડું=કાણે, સાવધ
શિકારી=ખનવરો
મારનાર
બરોસો=વિશ્વાસ

સાર—હમ લોકો બીજને છેતરવા માટે કેવા ઢોંગ કરે છે ?
 ચોતે નજરે જે જોતા હો તેથી ઉલટું જે કાંઈ લુચ્ચો તમને કહે તો
 તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખશો નહિ. પણ તમારા જેવામાં કંઈ જુલ
 મતી હોય અને તે સંબંધી જે કાંઈ સારો માણસ તમને કહે તો
 તે માનવું જોઈએ.

પાઠ ૨૪ મો.

ક્રૂત=માત્ર	ચટાપટા=આડા ઉભા પાટા	યાદ=શરત
જોળમટોળ=જોળધાટનો	ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	ભરોસો=વિશ્વાસ
ચળકતો=ઝગઝગતો	રૂપાળો=સારો; સુંદર	શિખામણુ=સમજણુ
તરેહ તરેહના=જાત- જાતના	છીનવી=પટાવી	
	ઠીક=સારું	

સાર—કાંઈને પૂછ્યા વિના કે કશા વિના તેની વસ્તુ જાની-
 માની લેવી તે ચોરી કહેવાય છે.

ચોરી કરનારને ચોર કહે છે.

ચાડી કરવાથી લોકો વિશ્વાસ રાખતા નથી; અને સરકાર શિક્ષા
 કરે છે માટે ચોરી બિલકુલ કરવી નહિ. બીજની વસ્તુ જોઈતી હોય
 તો તેને પૂછીને લેવી.

પાઠ ૨૬ મો.

આરબ=અરબસ્તાન	હાલત=દશા	વહાલને લીધે=હેતને
દેશના લોકોને આરબ કહે છે	બગડતી=ખરાબ થતી	લીધે; પ્રેમને લીધે
હીંચે છોકરે બરપૂર હતો—	ખુશસુરત=રૂપાળો; સુંદર	કપરા=આકરા
છોકરાં ધણાં હતાં	ઉમદા=શ્રેષ્ઠ	લાચાર=મરીબ
બરપૂર=પુરેપુરો	દેશાવરથી=પરદેશથી	ખરાબર ચૂલ લખ=
પૈસે ટકે ખાલી હતો=	પસંદ કીધો=મમવાથી	બ્યાજબી કીમત લખ
પૈસા નહોતા	રાખવા માટે નક્કી કર્યો	ખરદાસ=ચાકરી
ધીમે ધીમે=હળવે હળવે	માગ્યો=વેચાતો લેવાના	પરવડે=ફાવે
	અર્થમાં છે	ફેંડી દીધા=નાંખી દીધા

સાર—પ્રાણીઓના ગુણને લીધે માણસો તેમના ઉપર કેટલી પ્રીતિ રાખે છે તે આ પાઠમાં બતાવ્યું છે.

પાઠ ૨૭ મો.

ઝરે=પ્રાણીનું વહેણ
પડછાયો=ઝોળો
શીંગડાનો ભરાવ=શીંગ-
ડાનો જથ્થો
નજરે=દષ્ટિ
નારાજ=નાખુશ
ખડખડવા=નકામુંબોલવા
સુંદર=સારું

કુટડા=નાભુક
લલકારવું=ત્રાંમેથીબોલવું
ચમકી=ઝમકી
છલંગ=કૂદકો
પારંધીઓ=શિકારીઓ
કેડો=પાછળ પડવું; પીછો
પાધર=ખુદલી જગ્યા
વટાવી=ઝોળાગી

ચોપાસ=ચારે બાજુ
ફલાએલી=પથરાયેલી
ખડખડાટ=અવાજ
સંકટમાંથી=દુઃખમાંથી
ખચાબ્યું=ઉગાર્યું
લોલી=લલચામ
ફસાતી=સપડાવી

સાર—નજરે જોયેલી વાતો પણ કેટલીક વખતે ખોટી પડે છે. તો જોયા વગરની અથવા વિચાર્યા વગરની કામ પણ વાત વિષે સારો અથવા ખોટો અભિપ્રાય એકદમ બાંધવો નહિ. પુરો વિચાર કરીનેજ તે વસ્તુને વખાણવી કે નિંદવી.

પાઠ ૨૮ મો.

ઈચ્છા=આશા
ખચાવવા=કિંગારવા
રંગરેજ=રંગવાનું કામ
કરનાર; જાવસાર
જરદી=કમુંખીતાં પુલ

માથો પલાળીને ગાળી
કાઢેલા પીળા રંગનું
પાણી.
ગભરાટ=ગભરામણ
વનનો=જંગલનો

પ્રવાનનું=દીવાનનું
આંગણે=પાશે
ધમધમતા=ધીકતા
થુરા=નહારા
હાલ=હથા

શિયાળ, વર અને ફૂતરાં એકજ જાતનાં પ્રાણી ગણાય છે.

સાર—પશુરે દરેકને જે સ્થિતિમાં જન્મ આપ્યો હોય તેમાં સંતોષ માનવો. તે સ્થિતિમાંથી સારા યવા પ્રપત્ન કરવો. પણ એક-
દમ ઉંચી સ્થિતિમાં જવા મહેનત કરવાથી પોતાની જાતને

કેવું નુકસાન થાય છે તે આ નકલ કરનાર શિયાળની વાત શીખ્યા-
થી સમજશે.

સંતોષ માનવાને એવી રીત છે કે-જે લોકો આપણા કરતાં
સારી રિયાત ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર ન કરવો;-પણ જે આ
પણા કરતાં ઠીકડી રિયાત ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૨૯ મો.

સમ=વિવાહ; પરણવાનું
વરા=અર્થ
મેળાપ=મેળું થવું
ચડાડી=પડખડી

નડવા=પીડવા, દુખાવવા
લેખવું છે=ગણ છે
મેઘિલાવ=વધારેકામતે
અપ=જરૂર

શેખી=પતરાળ
રંક=ગરીબ
ચાહે છે=છાછે છે
ભારેખમ=વધારે મોટા

સાર-દુનિયામાં સારા કહેવડાવવું હોય તો અભિમાન રાખવું
નહિ. પણ નમ્રતા રાખવી. નમ્રતા રાખવાથી ઘણા માણસો બોલા-
વશે અને ભાવ પૂછશે. સોંધી વસ્તુઓ ગરીબમાં ગરીબ માણસ પણ
લઇ શકે છે. મોંઘી વસ્તુઓ શ્રીમંતજ લઇ શકે છે. શ્રીમંત થોડા
હોય એટલે મોંઘી વસ્તુઓ વાપરનાર થોડા. સોંધી વસ્તુઓના લે-
નાર વધારે મળે છે. માટે સારા કહેવડાવવા માટે અભિમાન વિનાના
નમ્રતાવાળા રહેવું, કે જેથી બધા માણસો માન આપે અને બોલાવે.

પાઠ ૩૦ મો.

આપકર્મી=પોતાના કર્મ
ઉપરજ આધાર રા-
ખનાર
આપકર્મી=આપના કર્મ
ઉપરજ આધાર રાખનાર
તીર્થ=જગ્યા
વતન=જાણી
ભાભી=માઈની વહુ

પર્વ=તહેવાર
તરાપ=કૂદકા
સેનાનો=સરકરનો
સમ=વખતે
લૂણ=જાણી
અનનો અર્થ છે.
પ્રાર્થના=સ્તુતિ
ફરફરતા=ઉડતા

તક=સાગ, દાવ
અભેસિંગે તક જોઇ થોડા
કેંકયો=અભેસિંગે લાગ
જોઇ થોડા ચલાવ્યો
નાસભાગ=નાસાનાસ
દુસ્મન=શત્રુ
ફોટક=જય, જીત
રાજપાટ=રાજગાદી

સાર—પોતાની જાતે મહેનત કરવાથી માણસ ભાગ્યશાળી થઈ શકે છે તે અભેસિંગની વાતથી જણાય છે. આપણામાં કહેવત છે કે હરકત ત્યાં બરકત. જાતે કરેલી મહેનતમાં જેટલું ફળ થાય છે તેટલું પારકાના તરફથી મળેલામાં ફળ નથી. માટે ખીજના ઉપર આધાર ન રાખતાં પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૧ મો.

તાજે=મસ્ત	તડુકતો=ધડુકતો	મળ ઉપરાંત=શક્તિ
જહેરથી=મોજથી	મમતે=ચડશે	ઉપરાંત

સાર—પોતાની શક્તિ ઉપરાંત કાંઈ કામમાં વધારે મમત રાખવો નહિ, શક્તિ ઉપરાંતનું કામ કરવાથી પોતાની જાતનો નાશ થાય છે. માટે પોતાથી જેટલું બની શકે તેટલુંજ કરવાનું માથે લેવું. ખીજની બરાબરી કરવા એકદમ માથું મારવું નહિ.

પાઠ ૩૨ મો.

લપસી=ખસી	ખાદીનાં=ગજાનાં	વાંક=ગુન્હો
ખરડાયાં=ખગડ્યાં	મલમલ=એક જાતનું	બેદરકાર=ગરજ વગરનો
ઉપકારનું=ગુણનું	ઝીણું લુગડું	લાલ=ફાયદો
ચાલ=શરત	જાહુકારનો=ગૃહસ્થનો	

સાર—શરીર ઉધાડું ન રાખતાં તેના ઉપર બરાબર કપડાં પહેરવાં અને તે ધોયેલાં અને સાફ રાખવાં કસ ને બદન ખુલ્લાં રાખવાં નહિ. ઝકતુ ઝકતુ પ્રમાણે કપડાં પહેરવાં.

પાઠ ૩૩ મો.

લાઈખથી=મિત્રાચારી	પસંદ=ગમતી	દમણીજ=હાલજ
જડતોનહોતો=મળતો	ડરવા=ખીવા	નિશાનીઓ=એ ધાણીઓ
નહતો	આસપાસ=આજુબાજુ	દુકંડું=નજીક
દેશાવર=પરદેશ	પાડોશમાં=નજીકમાં	ખંતીલા=મહેનત.

સાર—મધ્યે આપણને જેવા માટે આખ આપેલી છે. તે આખનો દરેક વસ્તુને તપાસી જેવામાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જતાં આવતાં કે રસ્તે ચાલતાં જે જે જેવાનું મળે તેનો આરીકામથી તપાસ કરવો.

બીજી ચોપડી ભાગ—૨.

પાઠ ૩૬ મો.

ઉક=તફાવ

આથમેછે=દેખાતો

અંધ થાય છે

ઓળો=પડછાયો

ઓળખવી=સમજવી;

જાણવી

દિશાઓ મુખ્ય ચાર છે. ૧ પૂર્વ, ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર, ૪ દક્ષિણ.

પૂર્વ—જે દિશાઓ સૂરજ ઉગે છે તે ઉગમણી અથવા પૂર્વ દિશા કહેવાય છે.

પશ્ચિમ—જે દીશાએ સૂરજ આથમે છે તે આથમણી અથવા પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

ઉત્તર—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં ડાબા હાથ તરફની દિશા તે ઉત્તર કહેવાય છે.

દક્ષિણ—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા તે દક્ષિણ કહેવાય છે.

પૂર્વ અને પશ્ચિમ સામસામી આવે છે.

ઉત્તર અને દક્ષિણ સામસામી આવે છે.

દિવસે સૂર્યથી દિશાઓ ઓળખી શકાય છે પણ રાતે ઉત્તર દિશા તરફ એક સ્થિર તારો હોય છે જેને મુખ કહે છે તેનાથી દિશાઓ ઓળખી શકાય છે. જે દિશાએ એ તારો છે તે ઉત્તર

દિશા અને તેની સામેની તે દક્ષિણ દિશા કહેવાય છે. એ ક્રુવના તારા તરફ મોં કરીને ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા તે પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

પાઠ ૩૭ મો.

એસતું વરસ—કરતક શુદ્ધ પડવાને દિવસે આવે છે.

સાથીઆ—આવાં જુદી જુદી જાતનાં ચિત્ર આંગણામાં કંકુ વગેરેથી જમીન ઉપર કાઢે છે તેને સાથીઆ કહે છે.

સરસ=સારો
મધ્યમા=મધ્યે

કસરતશાખા=કસરત
કરવાની જગ્યા

લંબચોરસ=લાંબો ચોખ્ખો
બાગ=મગીચો; વાડી

પાઠ ૩૮ મો.

રેશન=આગગાડી ઉ-
ભી રહેવાનું સ્થળ
ડગલાં=પગલાં

અમણી=મેગણી
આગગાડીનું મયક=આ-
ગગાડી ઉભી રહે-

વાનું રેલ્વે સ્ટેશન
ગાયર=ચરો; ખુદી જગ્યા

પાઠ ૩૯ મો.

વર્મ=કલાસ
ગામ બહારની સેલ=ગા-
મ બહારની મઝા
વગડામાં=ગામ બહાર-
ની ખુદી જગ્યામાં
ખુશ=રાહ
પોપડતરફ=ચરા તરફ
બાસના બાડ તરફ
વળપા=ચાલ્યા

નિચાણુ=નીચી જગ્યા
મેર=તરફ
મજાન=પૂર્વ અને ઉત્તર
દિશા વચ્ચેના
ખુણાને મજાન
ખુણો કહે છે.
મઝા=ખાતું
ભાડુ=તરી કાંઠા ઉપ-
રની પાણી વગરની

રેતી વાળી જગાને
ભાડુ કહેવાય છે
વહેણુ=વહન
ચાલાક=હોશિયાર
પારથી=કિનારેથી
ક્યારડા=મેનરો [નીચી]
સુગમ=મહેલું
મસ=તથારે

ડાંગરને પાણી વધારે જોઈએ છે માટે ડાંગરને માટે ખીજાં
અનાજનાં એતરો કરતાં ઉંડાં પાણી ભરાઈ રહે તેવાં એતરો જોઈએ છે.

પાઠ ૪૦ મો.

સાંજે ખાવું તે વાળુ કહેવાય છે.

અપોરે ખાવું તે જમવું કહેવાય છે.

અને સવારમાં જમવું તે હાજરી કહેવાય છે.

મોસાળ=માનું પીયેર;	રક્તકનું કામ ક	હુડી=મનીઓડર; પર-
માના આપ; લાઘ-	રનાર	દેશથી ટપાલખા-
નું ગામ.	ગંધ=વાસ; સોડ.	તા મારફત જે
મામા=માના લાઘ	મામલતાર=તાલુકાનો	રૂપીઆ આવે તે
ઓરો=સરકારી નોકરાને	ઉપરી; વહીવટદાર	ટપાલ=કાગળો વહેંચ-
જમીનના સરકા	રાવણીઆ=વરતણીઅ-	વાનું કામ કરનાર.
રના પૈસા ઉધરા	તાલુકે=મહાલમાં	ગેરરાજર=હાજરનહિતે
વત્રા વગેરે માટે	તલાટી=ગામના રૂપીઆ	દાકતર=ઈંગ્લેન્ડ દ્વારા ક-
ખેસવાનું મકાન	ઉધરાવવાનું કામ	રનાર વૈદ્ય.
સુખી=પટેલ; ગામના	કરનાર.	

પાઠ ૪૧ મો.

સોનેરી=સોનાના જેવો	વનસ્પતિ=ઝાડછોડવગેરે	જન=માણસ
ધગધગતા=ધીકતા	ખીસતી=કુસતી	નરમ=ધીમા
ધંધે=કામે	ખીલેલાં=કુસલાં	આખર=છેવટે
કલોલ=આનંદ; મઝા	ઠંડા=ટાઢા	ચોતરફ=ચારે બાજુ
ખે રાક=ખાવાનું	લહેર=મોજાનું	

સૂરજ ઉગે તે વખતને સવાર કહે છે; સૂરજ માથે આવે તેને મધ્યાહ્ન કહે છે; અને સૂરજ આચમે તે વખતને સાંજ કહે છે.

સવાર થાય એટલે દરેક માણસ પોતપોતાને અનુકૂળ ધંધે કામે લાગે છે, અને સાંજ થાય એટલે ધંધેથી ઘેર આવી વાળુ કરી રાતના વખતમાં વિસામો લેવા સૂઈ જાય છે.

પાઠ ૪૨ મો.

પવનનેરથી પુઁકાયછે=વા
નેરથી વાય છે
અંગનાઈ=અકનાઈ

પાન=પાંદડાં
અપાટો=સપાટો
ધસડી=ખેંચી

ધાન્ય=અનાજ
કચરો=અમટો
અકળામણુ=ગમરામણુ

પવન ન્યારે હાલે ચાલે નહિ ત્યારે તેને હવા કહે છે; ન્યારે તે હાલે ચાલે છે ત્યારે તેને પવન કહે છે. અને અતિશય નેરથી ન્યારે પવન વાય ત્યારે તેને વાવાઝે કું કે વટાળીઓ કહે છે.

જો હવા ન હોય તો આપણે મરી જઈએ. હવાથી પ્રાણીઓ જીવી શકે છે.

પવનથી-દરીઆનાં વાદળાં જમીન ઉપર ખેંચાઈ આવી વરસાદ પડે છે, વરસાદથી ખેતી સારી થઈ અનાજ પાકે છે; અને અનાજ ખાકવાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ. પવનથી વહાણો ચાલે છે, રસ્તા સાફ થાય છે, અને પુલોમાંથી સુગંધીદાર હવા બધે ફેલાય છે.

પાઠ ૪૩ મો.

ગમશે=પસંદ પડશે; ફા-
વશે

કચુ=રજકણ; ઝીણાદાણા

ખીગળતો=ઓગળતો

ચૂસી=ખેંચી

નિર્દય=દયા વગરના

ઝંખો=મેલા રંગનો

ચૂરો=મૂકો

કાલ=કેલ; ગાર

કહાણી=કથા

જંતુઓ=જીવડાં

ખારીક=ઝીણા

વેહ=કાણા

છિદ્રો=કાણાં

આંચવા=અણીવાળા

કાદાળા

પાઠ ૪૪ મો.

ધંધો=રોજગાર

બાહેર=બહાર

લોટા=કળસીયા

એકું=દેગકું અને ઘડો

ખે મળાને એકું થાયછે

માજીએ=અજવાળાએ;

ધસીએ

ખાઝેલો=વળગેલો

થર=પડ

ટંકશાળ=નાણું ખના-

વવાની જગા

પાઠ ૪૫ મો.

પિતળ=એ મિશ્ર ધાતુ
છે તે જસત અ-
ને તાંબાની મેળ-

વણીથી ધાર છે.
ખુખ=ખહુ
મગ્ગગરા=ખરડવાં

તાસમ=ઢાંકણાં
સસ્તુ=સોંધું
ધનામ=ખક્કિસ

પાઠ ૪૬ મો.

ખખર=ચોટું.
કુમળું=કુણું
ચરાઉ=ચરીને પેટ ભ-
રનાર; ફરનારાં
ગંછ=ઢગલો

સુગંધી=સારી વાસ
ખુજળી=ખમ, દાદરના
રોગ તે ખુજળી
અતર=સુગંધીદાર સત્ત
ફેલાયછે=પખરાય છે.

જડ=જડીઉં
ઉપલાણે=ઉંચીજગ્યાએ
ચમગી=કુમરું
પાણીવાટ=પાણીને જ-
વાનો રસ્તો.

મૂંજ=સરકોટાની પાંદડી પલાળી ફૂટીને વણે તેને મૂંજ કહે છે.
મૂંજતું ખાટલે ભરવાતું વાણુ ધાય છે.

પાઠ ૪૭ મો.

જરનોસાઠિ=ખરતુંરાડું
સળંગ=આખી
પેર=પીરામ
શેરડીની પીરામને કા-
તળી કહે છે.

પુરીન=નાખીને
ખાવટાનું બીજું નામ
નાગલી છે.
મહીઝઠિ=મહી નદીનો
કિનારો

ખીડમાંથી=વાસના
પડતરમાંથી
છડીને=ખાંડીને
સુઝાઈ ગયેલા ધાસને
ખસલી કહે છે.

પાઠ ૪૮ મો.

એકુત=ખેતી કરનાર
સખત=આકરી
મજૂરી=મહેનત.
એકસામડું=એકસરખું
ભાથું=ખાવાનું

ભાણુ=સૂર્ય
કોદ=ગાળ, ખળદ, ભેંસો
વગેરેનાંધવાની જગ્યા
નીકે છું=નાખું છું.
કૌવતવાળું=જેરવાળું;

શક્તિવાળું.
આળસુ=સુસ્ત
સેડ=છેડ
ધુસરી=ધુંસરી
તાત=ગાપ.

અરે ખેડુત ! તું ખરેખર જગતનો આપ મણુયોછું. કારણકે આપ જેમ છોકરાનું બરણપોષણ કરે છે તેજ પ્રમાણે આ બધા સંસારને તું પાળતો જણાય છે. મતવચકે તું અનાજ પેદા કરે છે, તેથી તે લલને ખાઈને આ બધો સંસાર જીવી શકે છે. જે ખેડુત ખેતી કરી અનાજ પેદા કરત નહિ તો માણસોને ખાવાનું મળત નહિ અને તે મરી જાત.

પાઠ ૪૯ મો.

ટાંકણે=ટાંણે: વખતે	ફરતી=ચારેબાજુ	સાદા=હંમેશાં
ખાલવાળા=કિનારવાળા	લીલાછમ=ચમ્પાલીલા	

પાઠ ૫૦ મો.

કોણુ=શેરડી પીલવાનો	પેરવાળા=પીરામવાળી	ડુકર=મૂંડ
કોલ.	પાણી પાયેલા ખેતરને	પાકટ=પાકડી
પદછા=પાંદડાં	પીત કહે છે.	ધટ=મડો
પુકળ=તણું	તરકારી=શાકભાજી	

પાઠ ૫૧ મો.

તકરાર=ટટો	હિજળો=રવચ	ડિપયોગી=અપની
ધીમ=હળવાં	સફેદી=ધોળાપણું	પૈસાદાર=પૈસાવાળા
પોચો=નરમ	નકામા=ફોગટ	અપ=કામ

પાઠ ૫૨મો.

મધમાખ=મધકરનારીમાખ	ધવ્છા=આશા	રક્ષણુ=પોષણ
કામળો=મોરો	પંડે=પોતે	ચોકખાં=સ્વચ્છ
ખારકો=પરાયો	હુકમ=આજ્ઞા	જંતુ=જીવડાં

પાઠ ૫૩ મો.

સેખ=મુસલમાનોમાં એ-
ક અટક છે.
બતક=એક જાતનું જાનવર
ચીકટ=ચીકાશ

ભિંજનું=ભીનું થતું
નબળી=બળવગરની
અણીદાર=અણીવાળી
જાગવે છે=સાચવે છે

ધસીને=ઢોડીને
ધંધે=કામે

પાઠ ૫૪ મો.

રજીની=રખડીને

ભો=ખીક

લાગ=દાવ

પાઠ ૫૫ મો.

દેખાવ=ધાટ
સુંદર=સારો
મરદન=પીક
નકર=કઠણ
સપાટ=મરખી
તીણા=ઝીણા

ઝડપથી=જિતાવળથી
મજલ=રસ્તો
પાણીદાર=પાણીવાળું
શક્તિવાળું
અરખી=અરખરતાનના
નીમકરલાત્ર=કરેલા ગુ-

ણને જાણનાર
પ્રીતિ=હેત
જન=માજ
ખરદાસ=ચાકરી

પાઠ ૫૬ મો.

નાળખંધ=નાળખાંધનાર;
નાળ જડનાર
ફેર=તકાવત
જુમખો=જથો

ખોંખારે છે=દણ્ડણું છે
અડીઅલ=અટકણું
ઠોક=મુખ
ચાલાટ=હોંશિયાર

તખેલો=જાનવરો બાધિ-
વાની જગા

પાઠ ૫૭ મો.

તકાવત=ફેર
હડપચી=હાઠી

ભવાં=ભમર
પાતરાં=પાંદડાં

વાંસો=ખરડો

પાઠ ૫૮ મો.

આકાર=ધાટ
વાસ=સોડ

સ્વાદ=રસ
શીકર=ચિંતા

ધખાકો=અવાજ
લીસું=સુંવાળું

પાઠ ૫૯ મો.

રંગરેખ=ભાવસાર;
રંગનારા
નજીક=પાસે

ભાત ભાનના=જનન
જનનના
છુટી=રંગ

ખુલતો=ઉઘડતો
કેસરીઓ=નારંગી

સુગ રંગ ત્રણ છે. ૧, લાલ ૨, પીળા ૩, વાદળી.

આટીના બધા રંગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે કારણકે તે જુદા જુદા રંગોના ભેગા કરવાથી થયેલા છે.

પાઠ ૬૦ મો.

ડીલ=શરીર
દોશીવાણીઓ=કપડાં
ધંધો કરનાર

રંગદાર=રંગવાળા
પાંખી=જેને પાંખો છે
એવાં જનવર

ગરબ=દરકાર

કપડાંથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે, ટાઢ, તાવ અને શરદી થતી નથી, માટે કોઈએ ઉઘાડા કરવું નહિ.

જનવરોને કપડાંની જરૂર પડતી નથી કારણકે તેમના શરીર ઉપર પરમેશ્વરે વાળ, રૂવાં, પીછાં વગેરે કરેલાં છે. જે લુગડાંની ગરબ સારે છે તેથી તેમને તાપ, ટાઢ કે શરદી લાગતી નથી.

રૂનાં લુગડાં સાધારણ ગરમ છે તે ઉનાળામાં પહેરી શકાય.

ઉંનાં લુગડાં જાતે ગરમ છે તેથી ચોમાસામાં અને શિયાળામાં પહેરી શકાય. એ સિવાય રેશમનાં, જાડાં છાલનાં, ચામડાનાં પણ લુગડાં બને છે જે બધાનો ઉપયોગ શરીરનું રક્ષણ કરવામાં થાય છે.

બીજી ચોપડીની કવિતાના અર્થ.

પાઠ ૨ નો સવારનું વર્ણન.

સવારનું વર્ણન = પ્રભાત
ની દહીકત
વા'લા = પ્યારા
વાણું વાયુ = પગે દીયું થયું
મુજ = મારા
વન = જંગલ
વીતી = પુરી થઇ
ઝગઝગાટ = પ્રકાશ, ઉ-
જા
દીસ = દેખાવ
ભાતભાત = જુદી જુદી
જાતનાં : રંગ બેરંગી
ડોલે = લાલે
મેના = પોપટની સ્ત્રી
પુટકા = શોભતા રૂપાળા
પ્રીકું = આંખું
મધુર = મીઠું
તેજ = પ્રકાશ
હીડી ગયું = જતું રહ્યું

કાળું = આંખું
ખુણા ખાંચા = જાની જા-
ગ્યા, ખુણાવચાળા
અકતજનો = રતુતિ કર-
નાર માણસ
ધ્યાન = મરજી
ધરે = કરે
ગવૈયા = ગાયન કરનાર
ગાન = ગાયન બજાવ
દાતા = દેનાર આપનાર
દીયે = આપે
રકું = સારું
દાન = કોઈ પણ કીમત
લીધા સિવાય અગર
લેવાની દમજી સિ-
વાય આપવું તે.
મુઠ્ઠાં = મુસલમાનના ગુરૂ
બાગ = બંદગી, નિમાજ;
રતુતિ; પ્રાર્થના

તણો = તે
ઉદય = પ્રકાશ
અધકાર = અંધારું
શમર = ભમરા
ગુંગુ = ગજગણાટ
ખત્ર = પાંખડીના પાન
ઉમંગી = હેરોડીયા
ખંખેર = પક્ષીઓનું ટોળું
વેલી = વેલા
નાંદ બૂલ = વગર ચૂક,
બૂલ વગર.
તાળાં = તરતનાં
તુક = પાક, અનાજ
મગન = ખુશી
ફેરું = તું
ધ્યાન = ચિત્ત; મન
માત = મા

(૧) હે મારા વહાલા બાળક ! તું (ઉંઘમાંથી) જાગ (જો)
પક્ષીઓ વનમાં બોલે છે, રાત પુરી થઇ અને સવાર થયું છે ને
પૂર્વ દિશામાં (સૂરજ ઉગવાથી) અજવાળું-પ્રકાશ થયો છે. વળી
રંગ બેરંગી જુદી જુદી જાતના રંગો દેખાય છે, અને ઝાડનાં પાંદડાં
લાલે છે. હે મારા વહાલા બાળક ! તું જાગ, [૨] કુકડા-મરજડાઓ

કુકડેકુક બોલે છે અને કાગડા કાકા કરે છે. રૂપાળા મેના પોપટ અને મોર સીંહા રાગથી બોલે છે. હે મારાં (૩) [સર્પના ઉગવાથી] ચંદ્રમાનું અંબવાણું ઝાંખું પડ્યું અને તારાઓનું તેજ દેખાતું બંધ થયું. મોર લોકો (પકડવાની ખીકથી) ઝાંખવાણા થઈ સંતાઈ જવા આટે ખુણા વચાળા બોલે છે. હે મારાં (૨) ભક્ત માણસો સ્થવરનું ધ્યાન ધરે છે. અને ગાગન કરનારાઓ ભજન ગાય છે. દાતાર (ગૃહસ્થ) માણસો સાઈ દાન કરે છે, અને મુદ્દાંજી [મસીદમાં] આંગ પોકારે છે. હે મારાં (૫) સુરજના ઉગવાથી [પ્રકાશથી] રાતનું અંધારું જતું રહ્યું ભમરાઓ ગણગણાટ કરે છે. અને કમળની-પોયળની પાંપડીઓ ઉઘડે છે. હે મારાં (૬) દિવસ જેમ જેમ ચલતો જાય છે, તેમ તેમ માણસો કામ કરવાને હોંશીયા થાય છે. આકાશમાં પક્ષીઓનાં ટાળાં દોડે છે, અને દોરો ખોરાક શોધવા માટે [ખેતરમાં] જાય છે હે મારાં [૭] ઝાડ, વેદા, ફળ અને કુલ એ બધાં ધીમે ધીમે જરાપણ જૂલ સિવાય ખીલે છે પક્ષીઓ દોળે મળીને તરતનો પાકલો ખોરાક (દાણા) ખાવા જાય છે. હે મારાં [૮] (મા પોતાના છોકરાને કહે છે) હે બાપ ! તું પરમેશ્વરનું નામ લઈ ઉમંગથી ઉઠ અને મન લગાડીને પાઠ કર. હે મારાં

પાઠ પમો. સંગત વિષે.

સંગ=સોખત
રંગ=અસર
ચેસે=આવે
કામ=ટોકાણું
પ્રેમ=હેત

કરશે=પ્રેસશે
રૂડે સંગે=સારી સોખ
તથી
જુરેસંગે=નકારા સોખતે
જુરો=નકારો

મહેતાના=મહેતાજીના
ભાઅશાળી=નશીબદાર
વિદ્યા=દાન

(૧) જેને જેવી સોખત (હોય છે) તેને તેવી (સોખતી જેવી) અસર થાય છે. જેને જેવી સોખત (હોય છે) તેવી

(સોખતીના જોવા) અસર તેનામાં આવે છે. [૨] જોને જોવી સોખત તે તેવા કામ કરે છે. જોને જોવી સોખત, તે તેવે ઠેકાણે જઈને બેસે છે. (૩) સારી સોખતથી સારો થાય છે, અને નહારી સોખતથી નહારો થાય છે સારા (હોશિયાર) મહેતાજીની સોખતથી નશીબદાર (છોકરો) વિદ્યા બળે છે.

સાર—આપણામાં કહેવત છે કે “સોખત તેવી અસર” એટલે જોવી સોખત હોય છે તેવીજ સોખત કરનારામાં અસર—ગુણ આવે છે. એટલે જો નહારા માણસની, ચોરી કરનારની, જુદું મોઢનારની વિગેરે જોનામાં નહારી રેવો છે તેવાની સોખત કરી હોય તો આપણામાં પણ તેવા ગુણ દાખલ થાય છે, અને જો કોઈ સાચા મોલા અને વિદ્વાન માણસની સોખત કરી હોય તો તેનામાં પણ સાચા મોલના અને વિદ્વાતાના ગુણ દાખલ થાય છે, માટે દરેક માણસે સોખત કરતી વખતે તેના ગુણ, રીત, રિવાજ વિગેરે જોઈને કરવાં.

પાઠ ૧૦ મો. ફરી ફરીને કામ કરવા વિષે.

જળ=જળી; કરોળીઓ	તાંતણે=તારે	ભીડ્યો=માડ્યો, મંડ્યે
જીવડાંને પકડવા માટે	ખાટ=લાગ	વણમોત=મોતવગર
પોતાના મોઢાની લા	શર કરી=ચાલુ કરી	નીરધાર=નકી
જથી જળી બાધે છે	માટ=માટે	ફરીફરીને=વારંવાર
તેને કરોળીયાનું ઘર	ધારજ=શાંતી	અનંત=ધણા
કહે છે.	ફાંચો=ફળીખૂન થયો	યતન=મહેનત
બોય=જમીન	કો=કોઈપણ	ચગદાઈ=કુંદાઈ, દમાઈ
મહારાય=અકળાય	ખંતથી=હોશથી	આળસ=એટીપાણું
હેડે=નીચે	હોશથી=ઉમંગથી;	તજ=છોડી દઈ
વણતુટેલે=તુટયા વગરનો	ખંતથી	

[૧] કરોળીઓ જળ (પોતાને રહેવાનું ઘર) બનાવતાં બોય—જમીન ઉપર પડી જવાથી મહારાય છે, અને તુટયા સિવાયના તાંતણા ઉપર ચઢવા માટે જાય છે.

(૨) તેણે તાતણા ઉપર ચઢવા માટે મહેનત ચાલુ કરી પણ પાછો હેઠે પડ્યો અને ઉપર ચઢવા માટે કાષ્ઠપણુ લાગ જાયો નહિ.

(૩) એ પ્રમાણે વારંવાર (ઉપર ચઢવા માટે) બે ત્રણ-વાર મંડ્યો રહ્યો તો પણ તેમાં નહિ ફાવવાથી ફરીને તૈયાર થયો.

[૪] હિંમત રાખીને હોંશ-ઉમંગભરે છઠ્ઠીવાર ચઢ્યો અને ધીરજ રાખી તો જળ ઉપર નક્કી જઈને પહોંચ્યો.

(૫) જો તેણે હોંશથી વારંવાર મહેનત કરી હોત નહિ, તો (પ્રાણીના) પગતળે ચગદાઈને વગર મોતે મરી ગયો હોત.

(૬) એ પ્રમાણે [કરોળીઆની પેઠે] જે માણસો મનમાં ઉમંગ રાખીને આજસ છોડી દઈ મહેનત કરે તો ધણોજ ફાયદો—જ્ઞાન મેળવે.

પાઠ ૧૫ મો. હળીમળીને ચાલવા વિષે.

મળી=એકઠા થઈ
ખંતે=બે
સંપી=હળીમળી
સુખ=આનંદ
ચેત=મન, ગમત
લડે=વઢે

સઘળો=પધો
શોક=દીલગીરી
લાજ=આજરૂ
ધરે=ઓછી થાય
નિંદે=શૂંડું ખોલે
બળવંતા=જોરાવર

દહાડા=દિવસ
કદી=કોઈ દિવસ
લેશ=જરા
કલેશ=કષ્ટઓ
હળતામળતાં=સંપીને
ગીતાં=સારાં ગાયન

(૧) હે બેન! આપણે બન્ને જણા જો હળીમળીને રમીએ તો સુખ અને ગમત થાય, પણ જો વઢીએ કે રડીએ તો અધું ઉદાસ—દીલગીરી લાગે અને તેથી આપણી આજરૂ ઓછી થાય અને લોકો આપણું શૂંડું ખોલે.

(૨) હે મારા જોરાવર પરમેશ્વર આપ ! તું અમને હમેશાં સંપીને રહીએ એવું આપ, કે જોયી કરીને અમારા દિવસો આનંદમાં ગય અને કોઈ દિવસ જરા પણ કષ્ટઓ-કંઠાસ થાય નહિ.

[૩] છોકરાં હળીમળીને રહેતાં હોય, અને કાષ્ઠપણુ દિવસ વઢતાં કે રડતાં ન હોય, અને ખાઈપીને ગાયનો ગાતાં ફરતાં હોય તો તેઓની માં મનમાં રાજ થાય છે.

પાઠ ૧૭ મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા વિષે.

વગર વિચાર્યું=વિચાર
કર્તા સિવાયનું

પસ્તાય=અફસોસ કરે
જન=જીવ

જે માણસ વિચાર કર્યા સિવાય કામ કરે છે તેને પાછળથી ઘણો પસ્તાવો થાય છે. જુઓ કે એવાં (વિચાર કર્યા સિવાયનાં) કામ કરનારો ઘણા માણસોના જીવ જાય છે.

પાઠ ૨૫ મો. કુહાડી વિષે.

બાળ=બાળક, છોકરો
પિતા=પાપ
અન્યો=અન્યો
બહાદુર=હિંમતવાન
શાણો=ડાહ્યો
ધાવ=ધા
બીજ=વસ્તુ
ભાળે=દેખે, જુએ
ખેલતો=રમતો

કાંપે=ભાગે
નીર=પાણી
તાંહી=ત્યાં
નિહાળ્યું=જોયું
માંહી=અંદર
ડોળે=ખીન્યો
પીલે=મનમાં
તે પડી=વખતે
ચીસ=રાડ, ઘાટો

સદા=હંમેશાં
જુવતાં=ઝોઝાંખાતાં
સમાતાં=કુખતાં
સુણી=સાંભળી
સાદ=અવાજ
ભલાં=સારાં
વહે=ખોલે
દીધી=આપી
સાથ=સાથે

(૧) એક નાનો છોકરો પોતાના બાપની કુહાડી લઇને જાણે હિંમતવાન ડાહ્યો બાપડો હોયતો! તેમ થયો. જે વસ્તુ દેખે તે બા મારીને કાપી નાંખે; એમ રમતો રમતો ગામની બહાર તળાવ હતું ત્યાં ગયો.

(૨) ત્યાં [તળાવમાં] માછલાએ પાણી જરા હલાવ્યું તેથી જાળકે પાણીની અંદર કાંઈક જોયું; એટલે બાળક ખીન્યો અને કુહાડી પાણીમાં પડી ગઈ તે વખતે ઘણી ચીસ પાડીને રડવા લાગ્યો.

(૩) હંમેશાં પાણીમાં ઝોઝાં ખાતાં અને કુખતાં એવાં સારાં દેવી માતા તે છોકરાનો સાદ સાંભળીને આવ્યાં અને બોલ્યા કે, આ રૂપાની કુહાડી લે પણ બાળક કહે છે કે માતા! મારી કુહાડી એવી નથી

(૪) ખીજ વખતે સોનાની કુહાડી લાવી જતાવી, ત્યારે બાજક માથું ધુણાવીને કહે છે, કે એ પશુ મારી નથી, મને તો મારી કુહાડી સારી મળે છે, માટે હે બાજા માતાજી ! તમે પાણી-માંથી તે મારી કુહાડી કહાડી આપો.

હાહરો.

સંપત=ધન; દોલત
હોળે=થળે

મહેર=કૃપા, મહેરબાની

જમનાથ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર

દેવીએ (પાણીમાંથી કુહાડી) કાઢી આપી, ને તે બાજક સાથે બોલી, તને સુખ અને દોલત મળજે, અને પરમેશ્વરની તારા ઉપર મહેરબાની થજે.

પાઠ ૩૪ મો. પ્રભુનો મહિમા.

મહિમા=મોટાઈ	પા'ડ=પાહાડ, પર્વત	સુદ=અજવાળીયું
જગપતિ=દુનિયાનો ધણી	ચરાડ=મોટા ટેકરા	તણી=ની
જગમં=દુનિયામાં	સિંધુ=દરિયા	કળા=શોભા, પ્રકાશ
રચી=ખતાવી	સારિતા=નદી	વદ=અંધારીયું
રચના=ખનાવટ, ગોઠવણ	ઘાટ=રસ્તો	રંગ રંગ=સારી શોભા
રચી=સારી	રળિયામણી=શોભિતિ	ચાવણું=ખોરાક ખાવાનું
અપાર=વણી	વનવાસ=જંગલનો રસ્તો	ઉપકાર=આમાર, સુખ
પ્રાણીઓ=જીવો	શીતળ=ડંડો	કળ=શક્તિ
સરજગ્યાં=ખતાવ્યાં	ડંડક=ટાઢક	કળી=જળણી, ઓળખી
નવરંગી=બુદ્ધબુદ્ધરંગનાં	સાગ=મારી	સરજ=ખતાવો
ખીલતાં=ઉઘડતાં	નિરવાર=નકી	સરજનહાર=દુનિયાને
શોભતાં=દીપતાં	બુક્તતાં=વટકતાં	અનવનાર પરમેશ્વર
તરપાન=ઝાડનાં પાંદડાં	મધુર=મીઠાં	
	નાદ=જવાજ	

(૧) દુનિયાના અનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ધણી સારી ખતાવટ ખતાવી છે, અને દુનિયામાં જાનાં મોટાં પ્રાણીઓ પણ ખતાવ્યાં છે.

(૨) જુદી જુદી જાતનાં પ્રુદો ખીલી રહ્યાં છે, અને પક્ષીઓ ગાયન કરે છે, પાંખોના અને ઝાડનાં પાંદડાંના સુંદર રંગો શોભા આપે છે.

(૩) મોટા મોટા પહાડો, ઉંચા ટેકરા, દરિયા, નદીઓ અને નદીના ખાટ, શહેર અને જંગલના રસ્તા વિગેરેની આ રચના સુંદર બનાવી છે.

(૪) શિયાળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને જિનાળામાં સૂર્યના તાપથી ખરેખર—નક્કી ગરમી પડે છે.

(૫) ચોમાસાના દિવસોમાં વરસાદ વરસે છે, અને ઝાડે ફૂલો લટકતાં દેખાય છે. વળી મોર મધુરા—મીઠા અવાજ કરે છે.

(૬) અજવાળીયામાં ચંદ્રનું તેજ ધણું આનંદ આપે છે, અને અંધારીયામાં તારા—ચાંદરણીના તેજનો પ્રકાશ સારો દેખાય છે.

(૭) મોટાં મેદાનો રમત ગમતને માટે બનાવ્યાં છે, અને વળી ખાણીમાં વેલા અને પાંદડાં કેવાં તરે છે !

(૮) જોવાને માટે આંખો આપી છે, અને સાંભળવા માટે કાન આપ્યાં છે, મોઢવાને માટે જીભ બનાવી છે હે ભગવાન ! તેં બહુ સારું કર્યું છે.

(૯) દાંતની સાથે ખોરાક—ખાવાનું આપી ધણેજ ઉપકાર કર્યો છે. દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરની આ તવાઈ પમાડે એવી શક્તિ કોઈથી બળી શકતી નથી.

સાર—જેણે આપણને અને આ દુનિયાને બનાવી છે અને વળી આપણે માટે ખાવાનું, રહેવાનું, ઓઠવાનું વગેરે અનેક સાધનો તૈયાર કર્યાં છે એવા પરમેશ્વરને જરા પણ ભુલવો નહિ. મનસુખ કે આખી જીંદગી સુધી તેનું આપણે ભજન કરવું જોઈએ.

પાઠ ૩૫ મો. વસંતરૂપ.

વિશાળ=મોટા	તીતર=તેતર	અપાર=ધણી
છજેલ=પથરાએસા	પંખી=પક્ષી	શામે=દીપે, શોભા આપે
તંબુ=દેરા	વિશેષ=વધારે	ખીલી=ઉઘડી
રૂપ=આકાર	ખેશ=સાંઈ	ચાંદની=ચંદ્રમાનો પ્રકાશ
પૃથ્વી=જમીન	ઘોળી=ખનારી	ચારેકાર=અધી દિશાએ
પલ્લવ=પાન	ખેલે=રમે	સ્નાદે=મીઠાશથી
ધરી=ધારણ કરી	ચોટા=અખર	જન=માણસ
રહોય=શોમે	ગુંગર=ગણગણાટ	શીતળ=કંકુ
મીઠા=મધુરા	નવરંગ=લુદી લુદી	નીર=પાણી
કલોલ=આનંદ	ગતના રંગ	મુખીઉ=આરોગ્ય; મુખી

[૧] મોટા વડ ઉપર પથરાએસા વેલા જાણે તંબુ તાણેલા હોયતી તેવા દેખાય છે. કળ, નાળીએરી ને તાડ એ ઝાડો ધન વાવટાના આકાર [નીશાન] જેવાં જણાય છે.

[૨] ઝાડનાં પાન પાકી જવાથી પીળાં થઈ જમીનપર ખરી પડે છે. પછી ઝાડને નવાં પાંદડાં આવવાથી ઝાડ શોભીતાં દેખાય છે.

[૩] કોયલ મધુરા વચન બોલે છે, અને મેના પોપટ આનંદ કરે છે. તેતર, કણ્ણતર પગેરે ખીખં પક્ષીઓ રાગ કાઢીને ગાય છે અને સાંઈ નાચે છે.

[૪] કેસડાનો રંગ ખનાવી લોકો હોળીની રમત રમે છે. આ-જમાં કુવારા ઉડાડે છે, અને અખરોમાં અને ચોકમાં પાણીનો છંટકાવ કરે છે.

[૫] લામરાઓ ગુંગર કરે છે, અને ઝાડો ઉપર લુદી લુદી ગતના ધણી રંગો દેખાય છે. આંખા ઉપર મોર શોભા આપે છે, અને ચારે તરફ ચંદ્રનો પ્રકાશ ખીલી રહ્યો છે.

(૬) માણસો શીખડને મીઠાશથી ખાય છે, અને ઠંડુ પાણી પીએ છે. દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશાના પવનથી શરીર સુખી રહે છે.

પાઠ ૪૮ મો. ખેડુત વિષે.

રે=હે	નીપગ્નવે=ઉપગ્નવે	સંતોષ=જે મળ્યા આવે
ખેડુત=ખેતી કરનાર	અન્ન=અનાજ	તેનાથી રાજી રહેવું
ખરે=નક્કો	ધરે=પહેરે	ઉત્તમ=સર્વથી સારું
જમતનો=દુનિયાનો	વસ્ત્રો=કપડાં, લુગડાં	પરઉપકારી=ખીજનું
તાત=આપ; પૂજ્ય	ભાવે=હોશ	બહું કરનારી
ગણાયો=મનાયો	સહે=વેઠે	ખંત=કાળજી, ચીવટ
સધજો=અધો	તાપ=તડકો	દીએ=આપે
પાળતો=જીવાડતો	મહેનત=ઉદ્યોગ	શિખ=શિખામણ
જણાયો=દેખાયો	લઈ=મજબુત	
ધાન્ય=અનાજ	સદા=હમેશાં	

(૧) ખેડુત ! તું ખરેખર આ દુનિયાનો આપ—પૂજ્ય ગણાય છે, અને આ દુનિયાના તમામ પ્રાણીઓ જીવડનાર પણ તું જ ગણાય છે, (કારણ કે તું જે અનાજ પકવે છે, તે ખાધને અધા જીવે છે.)

[૨] તું કપાસ, ફળ, ફુલ, ધાસ અને અનાજ વગેરેને પકવે છે તે અનાજ અધા પ્રાણીઓ ખાય છે, અને માણસો ઉમંગથી શરીરે લુગડાં પહેરે છે.

[૩] તડકો અને વરસાદ તું સહન કરે છે અને વળી ધણી સખત મહેનત કરે છે, તેથી શરીરે મજબુત રહીને હમેશાં સંતોષમાં રહે છે.

(૪) ખેતી એ ખરેખર ઉત્તમ અને ખીજનું બહું કરનારી છે, માટે ખરા દિલથી હોશ રાખીને કામ કરવાની દુનિયાના માણસોને તું સારી શિખામણ આપે છે.

પાઠ ૫૧ મો. મધમાખી વિષે.

મધમાખી=મધ બનાવનારી માખી	ધરને મધપુડા કહે છે	અપાર=ધણી
કુન્નર=કસબ, કળા	અને તેમાં માખીઓ	ડાહી=સમજણી
તણી=તી	મધ ભરી રાખે છે.	ચોકખી=સાધ; સુધડ
મે'નતુ=ઉલોમી	રચે=બનાવે	દિસે=દેખાય
મનહર=મનને આનંદ	રસ=સ્વાદ	આળસ=એટીપણું
પમાડે તેવો	તરકાળ=તે વખતે	તજે=છોડીદે, મુકીદે
મધપુડો=મધમાખીના	મીઠું=ગળ્યું	પંકાય=વખણાય
	સર=ચાય	

(૧) હે મધમાખી ! તું એટલી બધી મહેનતું છે કે જાણે કુન્નરની નિશાળ હોયતી ! મનને આનંદ પમાડે તેવો સુંદર મધપુડો બનાવી તે વખતે તેમાં સ્વાદ (ગળપણ) મુકે છે.

[૨] મીઠું મધ ચુશી મીણ લઈ બનાવે છે, તેથી ધણી કામ થાય છે, અને તે (મધ અને મીણ) ધણો ફાયદો કરે છે.

[૩] આવું નાતું સરખું જીવડું છે, છતાં કામ મોટાં (જરૂરતાં) કરે છે. તું ડાહી અને સુધડ દેખાય છે, અને બધું આળસ છોડી દે છે.

(૪) કીડી કરોળીઆ અને મંકોડા વગેરે જેઓ ઉલોમી જીવડાં કહેવાય છે તેમાં હે મધમાખી ! તું વખણાય છે, એટલે તે બધાથી તું ઉત્તમ ગણાય છે.

સાર—મધમાખી અને કીડી જેવા પ્રાણીઓ સુધડ રહી આવો ઉદાપણબર્યો ઉલોમ કરે છે તો આપણે તો અરસ્ય કરવોજ જોઈએ.

ડિક્શનરી.

પરમેશ્વર	સરળતા	માગશર	વખુટી	મિઠાઇ
વટમાર્ગ	ઉતરાણ	પોષ	મુખડીઆ	લક્કડ
ભક્તિ	તિથિ	શિયાળો	બહેકબહેક	પુઠ્ઠળ
ધર્મશાળા	પર્વ	સૂદ	દ્રાક્ષ	મુતરાઉ
સુરજમાંથી	શ્રાવણ	ત્રીસ	તૈયાર	બિનનું
અંધારું	પખવાડીઆં	ચૈત્ર	દુકાનો	સરવાની
ચંદ્રમા	પુનમ	શખંડ	કંસારાની	સિપાઇઓ
અજગણું	કારતકી	ચોમાસું	પિત્તળ	પુદડી
પૃથ્વી	મહીનો	દિવાળી	રેંડા	પુતળી
ફદતી	ગ્રાણીઓ	અણતસિંહ	શણગારવી	સમજવ્યું
દોસ્ત	અમણ્યું	બહાદુરાસંહ	બેનપણીઓ	મૂર્ખ
સોહીનોહાણ	ગોષ્ઠો	કિલ્લો	મૂકલું	અભાગણી
ભાગ્યશાળી	બંદીખાનામાં	ચક્કરમાં	વિવાહમાં	બચાવનાર
ડીકડું	ચાંદની	દદ	કદા	હોંશિયાર
ફક્કડ	કુતરાને	છુટો	રામચંદ્રજી	કુતરો
નિશાળ	છુટું	મિત્ર	કોશિયા	સંદેશો
સજગડ	સમજવ્યું	પીતરાઇ	ગણકાર્યું	પહોંચાડી
પ્રેમ	ઉધ્યાં	સુનું	ફેડી	ખોડખતો
પૂછ્યું	ભાઇભાડુ	રસ્તો	ખીજવાયા	માયાળુ
કહ્યું	ઢાંચ	આહાહાહા	મધુર	ભાઇભાડુ
લગાવ્યો	ભાગ્યે	સિવાય	હાલરડું	દુઃખી
ખુંદાઇ	પસ્તાયો	કુડુંબ	મહારાજ	ત્રીજાએ
કાશી	મુદ્દલ	સ્વાદે	પ્રધાનને	હકાળું
ફેઇપગલું	પાટલુન	સોદામણી	દપણને	શીખવવાને
મસ્તી	હડીસીંગ	અર્ધું	ખાસણનું	પસંદ
હાડવધદ	નાહતાં	મુલક	કચરોપુજો	શાખાશી
છોકડું	રિસાય	છંછેડે	વિદ્યાર્થીઓને	જણાવ્યું
બાંધ્યું	પીરસલી	ધાન્યથી	ગુજરાન	અમારું

કુટેવ
ભેંકરો
પહોંચાડયો
શીખામણથી
જાકીધેટું
શિકારી
અભાગીઈ
વિઆય
ભેસો
હુંકમાં
ખીવાડતો
દીંમણું
હડસલી
ષાદશાહ
અલીફ
રૈયત
નીમણુકની
શાહગદીઓ
ચીતરામણ
રમકડાંથી
તહેનાતમાં
ફરજદોને
અક્ષાએ
દીલગીરી
ઓદો
ઢળીઆવાળી
ઓખારો
લંગડો
મજબુત
બાગેળમાંથી

બાંહજીંહ
મુદલ
આવયું
ચકભિલ્લુ
કચ્છ
બૂલથાપ
પેંતરા
બહાદુરી
મહેતાજી
ગુર
હરાવ્યા
નાહવા
ખુલ્લું
ગુમાવ્યું
ફકત
છીનવી
ભુલીશ
ભરપૂર
ખૂબસુરત
રૂપિઆ
હૈયું
દુઃખ
બરદાસ
ભુખ્યા
ચોકખા
શીંગડાનો
કટકો
ખેચતાજી
પહોંચ્યા
શિખાળ

પોંક
ભાથાભાઈ
પુતળાં
ઉલટભર
વાતલીમાં
હોંસબેર
વહેચી
પુટયું
દીંગલી
ગુટવી
ચીચરાંની
ઓચીંતી
તડંગધુમ
પ્રાર્થના
પહેરામણી
તીથે
દુસ્મન
અભેસીંગ
મોહનસીંગ
માનસીંગ
પરણાવ્યા
દશેરાનું
હીંમત
લૂણ
ફેંક્યો
ચર્યો
તકુકતો
ફદતું
પુલાવી
હંમેશાં

છાકરાછેયાં
ધંધર
નોળીઆનું
બચ્ચું
તરફડતું
ઉછેરીને
મુવાડી
સોંપી
ગુસ્સો
લોલીઆળું
ભાગીપુટી
દક્ષીણ
વસ્તુનો
માસ્તર
રસેદ
પહોળાઈ
ફટપટી
વિજ્યા
મુકુંદ
પ્રમાણે
લંબચોરસ
ઝેલેરીઓ
રોશન
નિશાળ
ચાતરવી
સમજ્યા
ક્યારડા
ધંધરલાલ
લલ્લુ
અલીથી

આગગાડીના
માડને
સરનામું
રોશન
ફેંકળે
સિસોટીનો
પંખાળોને
મિનિટ
ખખરદાર
હીંચકા
હિંચોળ
ફુકાનદારો
લક્ષમણ
ટિકિટ
કુંકાય
ગુંગળાઈ
ખારણું
મૂળમાંથી
ફળીઈ
ધાન્ય
સેકાઈ
જંતુ
નિર્દય
સાંબળવાનું
કલાણી
જનમ
છિત્રો
તાંબાકુંડો
ટંકશાળ
ભોયમાંથી

હાડકું	રંગરેજ	ધ્રુવતો	સુગમ	સિક્કા
ગુમાવ્યું	પ્રાણીઓ	ઝતુમાં	અધિકારીઓ	શિરોઈ
બકરું	સિંહને	અંગુડીઆં	મદોષસ્ત	વર્ગમાંના
હડખાએલા	ભટ્ટીમાં	દુંકડું	મામલતદાર	કુમળું
ત્રીજો	લગ્ન	પહોંચ્યા	દાકતર	ખુજળી
કાવકું	પિએરથી	પુષ્કળ	હવાલદાર	ઝીંઝવો
પહેરેલું	ચોટામાં	દિશાઓ	વહેંચતો	ધુપેલ
શિકારી	રડયુંખડયું	પશ્ચિમ	હુંડી	સુવાળી
જુડું	તમારું	પૂર્વ	વનરપતી	અત્તર
છુટું	આપકર્મી	કસરતશાળા	ધોંધાટ	મૂળીઆં
ઉચકયાથી	બાપકર્મી	ઉત્તર	ધગધગતા	નકામું
સુકનીને	કાદવડીચડ	આળસુ	નક્કર	ઈદ્રિયો
પુળીઓ	દિવાળી	કુકરેકૂક	ઝપાટાખંધ	સ્વાદ
સુગંધ	લીલાછમ	કુકડો	ભુસું	સૂધી
પાંદડીવાળું	છુટુંછુટું	ઉકરડા	દોડનારું	ગળ્યું
સુપડાં	સુકવશે	મુસલમાન	ટડું	ઉંચું
મૂળં	કુકર	ખાઓચીઆમાં	કચ્છાગરું	નીચું
મહીકાંડા	વંતા	ભિંજતું	ખચ્ચર	સુવાળી
સળંગ	સંબંધી	અણીદાર	પુછડીને	સાલ્લા
ગુચ્છો	ભોંયપર	પાખ્યાં	જુમખો	જૂટી
ધ્યાહીમ	અગિઆર	ખોતરવાની	ખોંખારે	કીરમજી
એકુત	શિઆળવાં	વળગુંધું	ગધેડું	ખુલતો
હળપુણી	નુકસાન	વસ્તુ	ભૂંકે છે	કેસરીઓ
લકું	વારંવાર	રઝગી	અડીઅલ	ઓછાવત્તા
એકસામટું	ઉજળો	ચીંચીં	ધીરજવાળું	ગુલાખી
ધુસરી	હિસાબે	ગોડગોડ	ડુંકું	ખારતો
સંતોષ	સફેદી	મજબુત	ડુંગરા	દોશીવાણીઆ
કોવતવાળું	રંધાઇ	કેશવાળી	તાળવું	બીંગડા
વચ્ચો	ધઉંને	પ્રીતિ	દીઅણ	ગમદાની
ઉત્તમ	જીવાર	ટદી	હડપચો	કપડું

અથાણું	તત્કાળ	નીમકહલાલ	મેમાં	અંગરખા
અવડાવવું	મધપુડો	પ્રાણીનો	વચ્ચે	સુતરનાં
નીરંધું	અગાડયું	પુછડી	તળીકું	છીંટ
લુહારે	છેડાં	મુંવાળા	ધુરી	લુગડાં

પદાર્થપાઠ.

સવાર ને સાંજ.

પ્ર૦ દિવસના કેટલા ભાગ છે અને ક્યા ક્યા ?

ઉ૦ ત્રણ. (૧) સવાર [૨] અપોર [૩] સાંજ.

પ્ર૦ સવાર કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય ઉગે તે વખતને.

પ્ર૦ સાંજ કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય આથમે તે વખતને.

પ્ર૦ અપોર કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય માથે આવે તે વખતને.

પ્ર૦ સવારમાં આકાશ કેવું દેખાય છે ?

ઉ૦ પૂર્વ દિશામાં સૂર્ય ઉગતો દેખાય છે. તે સોનેરી રંગનો. પીળો દેખાય છે. આકાશનો રંગ તે વખતે લાલ દેખાય છે. ધીમેધીમે સૂર્ય ઉંચે આવતો જાય છે અને ધોળા રંગનો થતો જાય છે. દુનિયા ઉપર રાતના અમલનો પડેલો અંધારાનો પડો દૂર થતો જઈ અજવાળું પ્રકાશતું જાય છે.

પ્ર૦ સવારમાં શું કામ થાય છે ?

ઉ૦ બધાં સુતેલાં ઉઠી, દાંતજીપાણી કરી, સૌ સૌને બધે વળગે છે.

તૈયાર થઈ જાય છે, દુકાનદારો દુકાન ઉઘાડી વેચવા—માટવાને કામે જાય છે, મજૂરો મજૂરીએ, એમ સૌ સૌને ધંધે વળજે છે. વિદ્યાર્થીઓ પોતપોતાનો અભ્યાસ કરવા માંડે છે, પશુ પંખીઓ પોતપોતાની જગાએથી ઉડી હરવા ફરવા માંડે છે.

પ્ર૦ સૂર્ય ઉગે ત્યારે પદાર્થનો પડછાયો કઈ તરફ પડે છે ? બપોરે કઈ તરફ અને સાંજે કઈ તરફ પડે છે ?

ઉ૦ પશ્ચિમ તરફ. બપોરે વસ્તુની નીચે અથવા પગતળે, અને સાંજે પૂર્વ તરફ.

પ્ર૦ સવાર અને સાંજે તાપ ઓછો કેમ લાગે છે ? અને બપોરે વધારે કેમ લાગે છે ?

ઉ૦ સવારે અને સાંજે સૂર્યનાં કિરણ ત્રાંસાં પડે છે તેથી ઓછો તાપ લાગે છે અને બપોરે સૂર્યનાં કિરણ ઉભાં પડે છે તેથી તાપ વધારે લાગે છે.

પ્ર૦ સાંજની સ્થિતિ કેવી હોય છે ?

ઉ૦ આકાશનો રંગ લાલ થતો જાય છે. ધીમે ધીમે અજવાળું ઓછું થતું જઈ અંધારૂં થવા માંડે છે, પક્ષીઓ માળા તરફ જવા માંડે છે, ઘેર ચરોતે ઘેર આવે છે, ઘેર ઘેર હોવાના પ્રકાશ થાય છે, લોકો વાળુ કરવા માંડે છે, અને વિશ્રાંતિ માટે આરામ લેવાની તૈયારી કરે છે.

હવા અને પવન.

પ્ર૦ હવા કોને કહે છે ?

ઉ૦ જે પવન હાલતો ચાલતો નથી અને સ્થિર છે તેને હવા કહે છે.

પ્ર૦ પવન કોને કહે છે ?

ઉં હવા જ્યારે ગતિમાન થાય છે એટલે ચાંચે છે ત્યારે તેને પવન, વા કે વાયરો કહે છે.

પ્ર૦ વાવાઝોડું કાને કહે છે ?

ઉં પવન જોરમાં વાવાથી તોફાન થાય તેને વાવાઝોડું કહે છે,

પ્ર૦ હવા અને પવન ક્યાં રહેલાં છે ?

ઉં આ પૃથ્વીની ચારે તરફ ખાલી જગામાં પૃથ્વીથી વધારેમાં વધારે હિંચે બસે મૈત્ર સુધી છે.

પ્ર૦ હવા કે પવન પ્રાણી અને વનસ્પતિને મજે નહિ તો શું થાય ?

ઉં તેના વગર પ્રાણી માત્ર મરી જાય, માટે ઈશ્વરે ખાલી જગામાં બધે તે ભરેલી છે.

પ્ર૦ દિવસના ક્યા ભાગની અને કઈ જગાની હવા સારી અને તે શા માટે ?

ઉં સવાર અને સાંજની, કારણકે તે વખતની હવા ઠંડી હોય છે; અને તે હવામાં પ્રાણુવાયુ નામની હવાનું તત્ત્વ ચોક્કસ અને વધારે હોય છે કે જોનાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ. તે વધારે હોવાથી આપણા શરીરનું સારી રીતે પોષણ થાય છે. માટે સવાર સાંજની હવા બહારની ખુલ્લા મેદાનની વધારે સારો હોય છે, કારણ ખુલ્લા મેદાનમાં વધારે સ્વચ્છ હવા મળે છે.

પ્ર૦ ગામડામાં રહેવું ક્યા કારણે લોકો પસંદ કરે છે, અને શહેરમાં રહેવું ક્યા કારણે પસંદ કરે છે ?

ઉં ગામડાની વસ્તી થોડી અને છૂટી છૂટી હોવાથી આસપાસ ઠંડી અને સ્વચ્છ હવા વધારે મળે છે. માટે તાંદુરસ્તીને માટે ગામડામાં રહેવું સારું છે. મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સારું

કારણ કે ગામડામાં મોજશોખની વસ્તુઓ પૈસા આપતાં છતાં પણ મળતી નથી માટે મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સાઈ છે.

પ્ર૦ પવન શા માટે કામનો છે ?

ઉ૦ દરિયા ઉપરની સૂર્યના તાપને લીધે પાણીની થયેલી વરાળને એકઠી કરી જમીન ઉપર ખેંચી લાવી વરસાદ વરસાવે છે જેને લીધે અનાજ, ઘાસ પાકે છે અને તેથી પશુ પંખીઓ જીવી શકે છે; વળી પવનથી કુલોની સુગંધા બધે ફેલાય છે અને દુર્ગંધા પણ બધે ફેલાઈ જવાથી તંદુરસ્તી અટકે છે. તેનાથી સમુદ્રમાં વહાણો ચાલે છે વગેરે.

ચાક.

પ્ર૦ ચાક એ શું ચીજ છે અને તેની બનાવટ કેવી રીતે થઈ છે ?

ઉ૦ ચાક એ એક જાતની માટી છે, તે દરિયાને તળીએ બનેલી અને તેને દરિયામાં રહેતાં નાનાં જીવડાંએ બનાવેલો છે. દરિયાના તળીયા ઉપર એમાસામાં તણાઈ આવતી માટી ઠાંકરા કચરો વગેરેના થર બાઝી તળીઉં પુરાઈ જમીન થતી ગઈ અને દરિયા ત્યાંથી આધો ખસતો ગયો તેમ તેમ ખાણે ખોદતાં તે માણસોને હાથ લાગ્યો.

પ્ર૦ ચાકમાં કયા કયા ગુણ છે ?

ઉ૦ તે ધોળો છે, પોચો છે, પાણીમાં ઓગળે નહિ તેવો, પાણીને ચુસનારો, દેવતામાં ઓગળે નહિ તેવો અને નક્કર છે.

પ્ર૦ ચાકનો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ નાનાં છોકરાં રલેટ ઉપર અક્ષર કાઢવા માટે તેને વાટી તેમાં પાણી રેડી જાડો બનાવી તેનાથી લખે છે; કારા ચાકથી નિશાનમાં વાટીયા ઉપર અક્ષર લખી છોકરાને શીખવવામાં આવે છે.

પ્ર૦ ચાકને ભટ્ટીમાં બાળવાથી શું થાય છે ?

ઉ૦ ચુનો.

પ્ર૦ ચુનાનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ ચુનાને કચરી પલાળી તેમાં થોડી રેતી ભેળવી લોટા તેની ગારથી ઘર ચણે છે, અને ધોળાવે છે જોને લીધે ઘર મજબુત થાય છે.

તાંબુ અને તાંબાનાં વાસણો.

પ્ર૦ તાંબુ એ કેવો પદાર્થ છે અને ક્યાંથી નીકળે છે, અને તેને શું કહે છે ?

ઉ૦ તાંબુ એ ખનિજ પદાર્થ છે, તે ખાણમાંથી નીકળે છે, અને તેને ધાતુ કહે છે.

પ્ર૦ તાંબાના ગુણ કહો.

ઉ૦ તે લાલ રંગનું છે, નરમ છે, અને ચળકતું છે.

પ્ર૦ તાંબાની ઉત્પત્તિ કહો.

ઉ૦ તાંબુ જમીનમાંથી શુદ્ધ રૂપે મળે છે. તે ઇશ્વરની બનાવેલી વસ્તુ છે; જમીનમાંથી ખોદી કાઢીને તેને દેવતા ઉપર તપાવીને મેઘ કાઢી નાંખવા માટે ગાળી કાઢે છે. ગળ્યા પછી તેનાં પતરાં બનાવે છે અને તે પતરામાંથી કાપી કાપીને કંસારા તેનાં વાસણો બનાવે છે.

પ્ર૦ તાંબાનાં વાસણો ઉપર જે કાટ ચઢે છે તેને શું કહે છે અને તેના ગુણ કહો તથા તે કાટ બાજે નહિ માટે શું કરવું ?

ઉ૦ તાંબાના કાટને જંગાલ કહે છે, તે ધણો ઝેરી હોય છે, તે જો ખાધામાં આવે તો મરી જવાય. તાંબાનાં વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે ઉપરથી તેને વારંવાર ખાટી વસ્તુઓથી ખટવાંને માંજ સાફ રાખવાં અને જે વાસણો ખાધાના ઉપયોગમાં લેવાતાં હોય તેના ઉપર કલાષ દેવરાવવી કે જેથી કાટ ચઢે નહિ.

પ્ર૦ તાંબાની શી શી ચીજો બને છે ?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, દેગડાં, દેગડીઓ, ઘડા, કથરાટ, તાંબાકુંડીઓ, ચંચુ, કઢાયાં, લીબોળીઓ, પવાલાં, પૈસા, પાઇઓ વગેરે.

પ્ર૦ પૈસા અને પાઇઓ શું ઉપયોગમાં આવે છે, અને તેને કાણ કરાવે છે ?

ઉ૦ વસ્તુઓ વેચાતી આપવા લેવામાં પૈસા અને પાઇઓ કામમાં લાગે છે. પૈસા અને પાઇઓ સરકાર કરાવે છે. તેમના વગર ખીજીથી તે પડાવાતી નથી. ખીજે કોઇ પૈસા પાઇઓ છનોમાનો પડાવે તો સરકાર તેને શિક્ષા કરે છે.

પિત્તળ અને પિત્તળનાં વાસણો

પ્ર૦ પિત્તળ એ કેવો પદાર્થ છે અને કેવી રીતે તે થાય છે ?

ઉ૦ પિત્તળ એ એક ધાતુ છે, અને તે મિશ્ર ધાતુ છે, તે ખાણમાંથી નીકળતું નથી પણ ખાણમાંથી નીકળેલી ખીજી ધાતુઓને એકત્રી કરીને માણસે બનાવેલું છે, એટલા માટે પિત્તળ જાતે અનિર્જ પદાર્થ કહેવાય નહિ.

પ્ર૦ પિત્તળ કયું ધાતુઓની મેળવણીથી થાય છે ?

ઉ૦ તાંબુ અને જસત આ બે ધાતુઓને ખુબ તપાવવાથી બનેલો રસ થઈ મળી જાય અને ટાલું પડે એટલે તે પિત્તળ થાય.

પ્ર૦ પિત્તળના ગુણ કહો ?

ઉ૦ કઠણ, પીળું, ચળકતું.

પ્ર૦ પિત્તળનાં ક્યાં ક્યાં વાસણો બને છે ?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, પ્યાલા. બેદાં, તાંબાકુંડીઓ, પવાલીઓ, થાળી, વાડકા, તાસકા, તપેલીઓ, બરણીઓ, વગેરે.

પ્ર૦ પિત્તળનાં વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે શું તજવીજ કરવી ?

ઉં વારંવાર વાસણોને માંદિથી તથા બહારથી માંજીને સાફ રાખવા અને વાસણો ખાવાના ઉપયોગમાં લેવાનાં હોય તેને ક્લાષ્ટ કરાવી વાપરવાં.

જુદી જુદી જાતનાં ધાસ વિષે.

પ્ર૦ ધાસ કેને કહે છે ?

ઉં ઢોરને ચરવાનો લીલો અથવા સૂકો ચારો તે ધાસ કહેવાય છે,

પ્ર૦ ધાસ અને અનાજમાં શેા ફેર છે ?

ઉં ધાસ અને અનાજ એ એકજ જાત છે. સુધારેલું ધાસ તે અનાજ કહેવાય છે. જે ધાસનાં બી સ્વાદમાં બીજા કરતાં સારાં અને ગુણ-કારી અને પોષ્ટિક માલમ પડેલાં તેને શરૂઆતમાં માણસોએ સારી જમીનમાં ખાતર પુંજે નાંખી ખેડી વાવેતર કરેલું એટલે એડ ખાતરને લીધે તે ધાસની જાત મોટી થવા લાગી; એમ દિવસે દિવસે સારી જમીનમાં વાવી સારી રીતે ખાતર પુંજે કરેલો તેથી તેની જાત મોટી થતી ગઈ અને તેમાંથી હાલનાં આપણાં અનાજ થયાં છે. અનાજ એ ધાસજ છે.

પ્ર૦ શેાડાં ધાસનાં નામ આપો.

ઉં ઝીંઝવો, બાજરો, દાલ, કરેડી, બાયકું, સામો, ધરો, ચીટો, સરકટ, વગેરે.

પ્ર૦ અનાજનાં ધાસ જે ઢોરના ખાધામાં આવે છે તે કયાં છે ?

ઉં બાજરી, જીર વગેરેના પૂળા, કાદરા, કાંમર વગેરેનું પરાજ, ઘઉંનું કુંવળ, તુવેર, મગ, મઠ, અડદ, વગેરેનું જોતર વગેરે.

પ્ર૦ કયાં ધાસ ઢોરને વધારે આવે છે ?

ઉં ઝીંઝવો, બાજરો, અનાજનું ધાસ તથા જોતર.

પ્ર૦ દાલ એ કેવું ધાસ છે ?

ઉં તે ધારવાળું હોય છે અને દોરને માટે તે બહુ પૈશ્વિક ગણાતું નથી વળી તે જે ખેતરમાં થાય છે તે ખેતરને પણ નકામું કરી નાંખે છે કારણ કે દાહવાળા ખેતરમાં ખીજું અનાજ ધણું થોડું થાય છે.

પ્ર૦ સરકટના ઘાસનો ખીજો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉં તેની પીરાઈઓનાં સુપડાં, સાદરીઓ, ટોપલીઓ વગેરે થાય છે વળી તે છાપરાં છાવનાના કામમાં આવે છે. તેનાં પાંદડાંથી તમાકુના પડા બંધાય છે, અને પાંદડાંને પક્ષાળી કુટીને દોરડાં વણે છે જેને મુજ કહે છે. એ મુંજનું વહાણ ખાટલા ભરવાના કામમાં આવે છે.

પ્ર૦ ચીડાની મોથ શા કામમાં આવે છે ?

ઉં તેની મોથને ધસીને દાદર ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે. ધુપેલમાં નાંખવાથી ધુપેલ સુગંધીદાર થાય છે, વળી મોથમાંગી સુગંધીદાર અત્તર પણ નીકળે છે.

પ્ર૦ પેર કે પીરાઈ કેને કહે છે ?

ઉં સડાની એક માંડથી ખીજી ગાંઠ સુધીનો વચ્ચેનો જે ભાગ તે પીરાઈ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ઘાસમાંથી અનાજ થઈ શકે કે કેમ ? અને કેવી રીતે ?

ઉં હાલ જેને આપણે અનાજ કહીએ છીએ તે પ્રથમ ઘાસનાંજ ખીજાં હતાં તેના ઉપર ખેડ ખાતર અને પાણીના પ્રયોગો કરીને તેની જાતમાં ખેડુતોએ સુધારો કર્યો તેથી તે અનાજ થયાં. તેજ પ્રમાણે હાલનાં ઘાસોને પણ આપણે પ્રયત્ન કરીએ તો દાણા મોટા બનાવી શકીએ અને તેનું ઘાસ પણ મોડું કરી શકીએ તો તેથી અનાજની જાતમાં વધારો થાય. ગરીબ લોકોને અનાજ

મળતું નથી ત્યારે તેઓ સામે વગેરે ઘાસ ચોમાસામાં પડતરો-
માંથી લાવીને તેને દળી છડીને શાટલા કરીને કે બાશીને ખાય છે.

ખેડુત ને હળ.

પ્ર૦ ખેડુત કોને કહે છે ?

ઉ૦ જે ખેતી જાતે કરે છે, તેને ખેડુત કહે છે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો છે ?

ઉ૦ ખેડુતના ધંધામાં મહેનત અતિશય છે. શરીરને તોડવા જેટલું
કામ કરવાનું છે, લોકોમાં કહેવત છે કે “બાર મહીનાનું વર્ષ”
અને તેર મહીનાનું કામ.” આ કહેવત ખેડુતના ધંધા માટેજ છે.

પ્ર૦ ખેડુતને કયા પ્રકારની મહેનત કરવી પડે છે ?

ઉ૦ ઢોરોની સંભાળ અને રક્ષણ, ખેતરમાં ખાતર પુરવું, ખેડવું, વાવવું,
નીંદવું, વાદવું, ઢાળવું વગેરે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો ગણાય છે ?

ઉ૦ વરસાદ જે અનુકુળ આવતો હોય અને પાક સારો થતો હોય
તો ઉત્તમ, કારણ કે મને તેવો હલકો ખોરાક ખાવાનો હોય
પણ ખેતીની મજુરીથી ખેડુતનું શરીર મજબુત રહે છે. વળી
તેના ધંધામાં શાંતિ વધારે છે.

પ્ર૦ હળ કોને કહે છે ?

ઉ૦ ખેડુતો જેનાથી ખેડે છે તેને. (આશ પડે છે.)

પ્ર૦ હળના ભાગ કહો ?

ઉ૦ મૂળ ભાગ હળનું તુંચ અને છેક.

તુંગાના ભાગ-ઉપરો ઝાલવાનો ભાગ તે છેડો, છડાના તુંગામાં
કોશ અને ચવડું જેનાથી જમીન ખેડાય છે તે. ફેટલીક જમીન
કોશ ચવડાને જડેલી હોય છે, અને ફેટલીક જમીન કોશ ચવડું
જુદું હોય છે.

પ્ર૦ હળનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ હળથી ખેડીને જમીન પોચી કરી શકાય છે. જેથી તે વધારે પાણી પી શકે છે. પોચી થવાથી ખી વહેલાં ઉગી ઝપાટાજંધ વધે છે. નકામું ખરસતું સાફ કરી શકાય છે, ખેડવાથી, તપવાથી, જમીન છિદ્રાળુ થઈ છે, વગેરે લાભ હળથી ખેડીને મેળવી શકાય છે.

પ્ર૦ હળ અને કાશ કાણુ ખનાવે છે ?

ઉ૦ હળ સુતાર ખનાવે છે, અને કાશ લુહાર ખનાવે છે.

ડાંગર.

પ્ર૦ ડાંગર એ શી વસ્તુ છે ?

ઉ૦ તે સુધારેલું ધાસનું ખી છે.

પ્ર૦ ડાંગરની ઉત્પત્તિ કહો ?

ઉ૦ પ્રથમ ડાંગરને થોડી જગામાં સાફ ખાતર પુરી છુટી છુટી વરસાદ આવે ત્યારે પોંકે છે, અને તેના ઉપર થોડી થોડી માટી પડવા દે છે જેથી તે ઉગી નીકળે, તેને ધર, દર કે તર કહે છે. એ ધરને ડાંગર રોપવા માટેના ક્યારડામાં ઉપાડી લઈ જઈને વેંત વેંતને છેટે રોપે છે. વખત પુરો થતાં તે પાકી તૈયાર થાય છે એટલે તેને જુડી અથવા મસળી લઈ છુટી કરી લે છે.

પ્ર૦ ડાંગરને માટે ક્યારડા કેવી જમીનમાં અને કેવા જોઈએ અને શાથી ?

ઉ૦ ડાંગરને માટે કાળી જમીન જોઈએ કારણ કે તેને કાળી જમીન માફક આવે છે.

તેને પાણી ખીજાં અનાજ કરતાં વધારે જોઈએ છે માટે તેના ક્યારડા વધારે પાણી ભરાઈ રહે તેવા ઉંડા રાખવા જોઈએ એટલા માટે ક્યારડાની આસપાસ પાણીઓ ખાંધી પાણી ભરાઈ રહે તેવા ઉંડા કરવામાં આવે છે.

પ્ર૦ ડાંગરનો શેા ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ તેને ખાંડીને અથવા ભરડીને ચોખ્ખા કાઢે છે, જે ચોખ્ખાની ખીચડી અથવા ભાત બનાવી આપણે ખાઈ આપણા શરીરનું પોષણ કરીએ છીએ.

શેરડી.

પ્ર૦ શેરડીના રાડાને શું કહે છે ?

ઉ૦ સઠિા.

પ્ર૦ શેરડો કેટલી જાતની અને કઈ કઈ ?

ઉ૦ બે જાતની. ૧ ઘોળી ૨ લાલ.

પ્ર૦ ઘોળી શેરડીમાંથી શું બને છે ? અને લાલ શેરડીમાંથી શું બને છે ?

ઉ૦ ખાંડ સાકર અને ગોળ.

પ્ર૦ શેરડીમાંથી ગોળ શી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ શેરડીને કાલુમાં પીકીને રસ કાઢે છે, તેને તાવડામાં નાંખી ઉકાળે છે, ઉકાળતાં મેલની છારી તરી આવે તે કાઢી નાંખતાં જાય છે એમ ઘણી વાર ઉકાળતાં રસ જાડો થાય છે એટલે ઉતારી ટાઢો પાડે છે, તે કરી જઈને ગોળ થાય છે.

પ્ર૦ શેરડીની રાપણી શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦ શેરડીનાં બી રાપાતાં નથી પણ તેની ટુંકી ગાંઠા [પીરાઈઓ] વાળી પીરાઈઓને સારી પેઠે ખેડી પોચી કરેલી, પાણી પાયેલી જમીનમાં ચાસ પાડી તેમાં પીરાઈઓની આંખો ઉપર દેખાય તેમ રાપે છે. પછી વારંવાર પાણી પાતા જાય છે એ પ્રમાણે દશમાસ માસે શેરડીનો પાક તૈયાર થાય છે.

પ્ર૦ શેરડી પીકવાનો કાલ શેનો થાય છે ?

ઉ૦ લાકડાંનો કે લોઢાનો.

ભાત અને રોટલી.

પ્ર૦ ભાત કેવી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ ચોખાને બે ત્રણ વખત ધસી ધસીને ધોષ નાંખી પલાળી મુકે છે, પછી ભાત કરવા માટેના વાસણમાં ચોખાના પ્રમાણમાં જો-
ખ્યે તેટલું પાણી લઈ ચુકે ચુકે છે. થોડોવારમાં ચોખા ચઢી
જાય છે તેને તપાસી જોઈ વધારાનું પાણી હોય તો કાઢી નાંખી
ઢાંકી દઈ તેના ઉપર થોડો જિરવા નાંખી ચૂના ઉપરથી ઉતારી લે
છે. એટલે થોડોવારમાં ભાત થાય છે.

પ્ર૦ રોટલી કેવી રીતે કરે છે ?

ઉ૦ ધઉના લોટમાં થોડું તેલ નાંખી લોટને મોઘ નાંખી આણીથી
પલાળી કેળવી કેળવીને વણવા જેવો કઠણ લોચો તૈયાર કરે છે.
તેમાંથી થોડો થોડો લોચો લઈ થાળી ઉપર અથવા આડણી ઉ-
પર બાજરીનો આટો નાંખી વેલણથી વણી પાતળી જોળ બનાવે
છે તેને લોઢી ઉપર રોકી નાંખે છે. એટલે રોટલી થાય છે. ફટ-
લાઈ રોટલીની વચ્ચે કોરો આટો નાંખી એવડ બનાવે છે, તે
રોકાયા પછી જુદાં કરે છે.

પ્ર૦ ભાતના ગુણ કહો.

ઉ૦ પોચો છે. પોચો હોવાથી દાંત વગરનાં બાળકો અને ઘરડાં થોડું
આવીને ખાઈ શકે છે; મોટાં માણસોને તે પચવામાં હલકા હો-
વાથી વધારે આફક આવે છે.

પ્ર૦ રોટલીના ગુણ કહો.

ઉ૦ ભાતના કરતાં વધારે કઠણ હોવાથી બાળક અને ઘરડાં સહેલા-
ઈથી ખાઈ શકતાં નથી. વળી તે પચવામાં બારે છે. તેથી જેની
જઠરા મંદ હોય તેને રોટલી સહેલાઈથી પચી શકતી નથી. મોટાં
માણસને રોટલીનો ખોરાક બારે હોવાથી આફક આવતો નથી.

પ્ર૦ ભાત અને રોટલી બેમાં સારો ખોરાક કયો ? અને શા માટે ?
 ઉ૦ ભાત પચવામાં હલકો છે તેથી સહેલાઈથી પચી શકે છે. સાળા શરીરવાળા માણસને ભાત ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગે છે, અને માંદાને પણ ધીમે ધીમે પચી જાય છે.

રોટલી એ બારે ખોરાક છે. તેથી પચવામાં વાર લાગે છે, માટે રોટલી ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગતી નથી. માંદા માણસને રોટલીનો ખોરાક પચવામાં કઠણ પડે છે, માટે તે આપવી નહિ.

મધમાખ.

પ્ર૦ મધમાખો કેટલી જાતની છે અને કઈ કઈ ?

ઉ૦ ત્રણ જાતની. ૧ રાણી ને ઈંડા મુકવાનું કામ કરે છે. ૨. કામ કરનારી માંખીઓ, જે મધ એકઠું કરે છે, બચ્ચાને ખવડાવે છે, અને મધપુડાનું રક્ષણ કરે છે. ૩ નર ને કાંઈ કામ ન કરતાં આજસુ ઘર પડી રહે છે.

પ્ર૦ મધ શેનું બને છે ?

ઉ૦ કામ કરનારી માંખીઓ પુલોમાંથી રસ ચૂસી લાવે છે ને તે રસનું મધ બનાવે છે.

પ્ર૦ મધપુડો કેને કહે છે, અને તેની રચના કેવી હોય છે ?

ઉ૦ મધમાખીઓ રહેવા માટે ને ઘર (પુડો) બનાવે છે તેને મધપુડો કહે છે, મધમાખો છ પુણીમાં મધપુડાનાં ખાનાં બનાવે છે તેમાં કેટલાક મોટા ખાનાં હોય છે, અને કેટલાક નાનાં હોય છે. નાનાં ખાનાંમાં ઈંડા મુકે છે, રાણી મધ લાવક ને ઈંડા હોય તેને મોટાં ખાનામાં મુકે છે.

પ્ર૦ મીચ શેનું બને છે ?

ઉ૦ ખાધેલા મધનું.

પ્ર૦ રાણીનું કામ શું ?

ઉ૦ ઈંડા મુકવાં, ઉછેરવાં, બીજા માખોઓને તાબામાં રાખરી વગેરે.

બતક ને મરવાં.

પ્ર૦ બતક એ કેવું પ્રાણી છે અને શું કરે છે ?

ઉ૦ બતક જળચર પ્રાણી છે અને તે પાણી ઉપર તરે છે. 'ચાર'ચારે
કુખડા મારી, પાણીમાંથી પોતાના ખોરાક માટે જીવડાં વીણી
લે છે.

પ્ર૦ બતકના શરીરનાં અંગ કેવાં છે ?

ઉ૦ બતકના શરીર ઉપર ચીકામવાળાં પીછાં હોવાથી તે પાણીમાં
ફરતાં જતાં પીછાં બીનાં થતાં નથી, તેની ચાંચ લાંબી હોવાથી
તે હોડા પાણીમાંથી અને કાદવમાંથી પણ જીવડાં વીણી લે છે.
બતકનું શરીર ભારે છે પણ ખાંખા સારી નહિ હોવાથી તે વ-
ધારે હીડી ચઢતી નથી. તેને બે પગ હોય છે, અંકેક પગે ચાર
ચાર આંગળાં હોય છે. બતકને દાંત કે દાદ નથી તેથી ખોરાક
મોટા મોટા ચાવી ગળી જાય છે.

પ્ર૦ બતક પાણી ઉપર શાથી તરી શકે છે ?

ઉ૦ ચામડી પાતળી હોય છે તેની સાથે પગનાં આંગળાં પગમેઝાં
રહે છે તેથી.

પ્ર૦ મરધાં એ કેવાં પ્રાણી છે ?

ઉ૦ તે જૂચર એટલે પૃથ્વી ઉપર ચરનારા પ્રાણી છે.

પ્ર૦ મરધાંના શરીરનાં અંગ કેવાં છે ?

ઉ૦ તેની ચાંચ ટુંકી છે, કારણ કે તેને ઉડેથી ખોરાક લેવાનું
નથી, પણ અણીદાર હોવાથી ઝડપથી દાણા વીણી લે છે. તેને
પાણીમાં ફરવાનું નહિ હોવાથી આંખો ઉપર ચીકાશ નથી. પગનાં
આંગળાં ચામડી સાથે જોડાયેલાં નથી. મરધાંને પણ દાંત અંગ
દાદ નથી માટે તે પણ ખોરાક આંખો ને આંખો ગળી જાય છે.
ફૂંકડાંને પણ બે પગ હોય છે.

પ્ર૦ મરધાંનું ખીજું નામ શું ?

ઉ૦ ફૂંકડાં.

પ્ર૦ ફૂકડો અને ફૂકડી શીથી ઓળખાય ?

હિ૦ ફૂકડાને માથે લાલ માંજર હોય છે. ફૂકડીને માથે માંજર હોતી નથી.

પ્ર૦ ફૂકડાં શું કામ કરે છે ?

હિ૦ ફૂકડાં વહાણ વાતાં બોલે છે તેથી લોકો સવાર થઈ એમ બને છે, એટલે હિંદીને સૌ સૌને પાંચે વળગે છે.

ચકલી.

પ્ર૦ ચકલીના શરીરનાં અંગ કહો ?

હિ૦ તેને એ પગ છે. દરેક પગે ત્રણ ત્રણ અંગૂઠાં હોય છે. એ પાંખો હોય છે. પાંખોથી તે ઉડી શકે છે. તેની ચાંચ નાની ને અણુ-દાર હોય છે, તેથી દાણા ઝટ ઝટ વીણી ખાય છે.

પ્ર૦ ચકલીઓ કેટલી જાતની છે અને કયું કયું ?

હિ૦ એ જાતની (૧ ઘોળી. ૨ કાળી કે કાળરી)

પ્ર૦ ચકલી ક્યારે ક્યારે ઇંડાં મુકે છે અને કેટલાં ?

હિ૦ વર્ષમાં ત્રણ વખત. દરેક ફેરે પાંચ કે છ ઇંડાં મુકે છે.

પ્ર૦ ઇંડાંમાંથી બચ્ચાં શી રીતે બને છે અને તેમનું પોષણ શીરીતે થાય છે ?

હિ૦ ઇંડાંને ચકલી રોજ રોજ સેવે છે. એ ઇંડાં કાર્મિક ભુરા રંગનાં હોય છે. ઇંડાં સેવાઈ બરાબર પાકે એટલે તેમાંથી બચ્ચાં નીકળે છે, તે બચ્ચાંને પાંખો આવતા સુધી ચકલી ચારો લાવીને ખવરાવે છે. ચકલી તેને હિડતાં શીખવે છે.

પ્ર૦ ચકલી શું કામની છે ?

હિ૦ ખેતરોમાં જીણાં જીવડાં હોય છે જે પાકને નુકસાન કરતાં હોય. તેમને વીણી ખાય છે તેથી ખેતીના પાક જીવડાંના ભોગ થતા બચે છે.

ઘોડા.

પ્ર૦ ઘોડાના શરીરના અંગ કહો ?

ઉ૦ ઘોડાને ચાર પગ, એક પૃછડું, બે અણીદાર કાઢ, પગે આંગળાં નથી પણ દાખલા છે. જેનાથી તે કંઈ જમીન ઉપર ઝડપથી ચાલી શકે છે. એની ગરદન ઉપર કેશવાળી હોય છે, જે તેની શોભામાં વધારો કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડા શા કામમાં લાગે છે ?

ઉ૦ તેના ઉપર જન કે સાજ નાખી બેસાય છે. સવારી કરવામાં તે બહુ ઉત્તમ પ્રાણી છે. અથવા કેટલાક તેને ગાડીઓમાં પણ બેસાડે છે, વિશ્વાયતમાં બળદોને ઠેકણે ઘોડા બેસાડી બેતી કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડાનો ખોરાક કયો કયો છે ?

ઉ૦ ખાસ, ચણા, મઠ, ખાજરી, ભુસું વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડાની ઉંમર સરેરાશ કેટલી ગણાય છે ?

ઉ૦ ૨૦ થી ૩૦ વર્ષ.

પ્ર૦ સવારીમાં ઘોડા શી રીતે વ્યવસ્થા રખાય છે ?

ઉ૦ લગામથી.

પ્ર૦ ઘોડામાં કયા ગુણ છે ?

ઉ૦ તે નિમકહલાલ, મરીખ, સુંદર, પ્રોતિવાળું, પણીનું કસામર અને બીકણુ પ્રાણી છે.

ઘોડા ને તેનાં સગાં વહાલાં.

પ્ર૦ ઘોડાની જાતનાં બીજાં કયા પ્રાણી છે ?

ઉ૦ ગધેડાં, ખચ્ચર, દડ, વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડા એને ગધેડામાં ફેર શા ?

ઉં ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા અને ગધેડાના લાંબા.

૨ ઘોડો મોટો અને ગધેડું નાનું.

૩ ઘોડો ખાંખારે છે, અને ગધેડું બૂંદે છે.

૪ ઘોડો ચાલાક છે, ગધેડું અડીઅલ અને ઠોડ છે; પણ તે મહેનતુ, અને ધીરજવાળું છે.

પ્રશ્ન ૧૮ અને ઘોડામાં ફેર શો ?

ઉં ૧૮ નાનું હોય છે અને ઘોડો મોટો હોય છે, બીજા ગુણ સમાના હોય છે.

પ્રશ્ન ૧૯ અને ટટુમાં ફેર શો ?

ઉં ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા, અને ટટુના લાંબા.

૨ ઘોડો ઉંચો, ખચ્ચર નીચું અને ટુંકું.

૩ ઘોડો પર્વત ઉપર ચઢી શકતો નથી, ખચ્ચર બધો બાર વચ પર્વત ઉપર ચઢી શકે છે.

એ સિવાય ઘોડો અને ખચ્ચર મળતા આવે છે. તેની ગરબન ઉપર પણ કેશવાળી હોય છે. પૂંછડી ઉપર લાંબા વાળ હોય છે.

શરીરના ભાગ.

પ્રશ્ન ૨૦ શરીરના મુખ્ય ભાગ કેટલા છે અને કયા કયા ?

ઉં બે છે. ૧ ડોક. ૨ પગ.

પ્રશ્ન ૨૧ ડોકામાં કયા કયા અવયવો છે ?

ઉં ઉપર વાળ, આગલી બાજુએ બે આંખો, બે કાન, એક નાક, એક મોઢું, મોઢામાં એક જીભ, અને બત્રીસ દાંત, તથા તાળવું છે, મોઢાની આગળ બે હોઠ, હોઠ નીચે હાપચી, આંખો ઉપર લમર અને તેના ઉપર કપાળ, આંખ ઉપર પોપચા, પોપચામાં વાળ હોય છે તેને પાંપણ કહે છે. પાંપણ આંખનું રક્ષણ કરે છે, આંખો અને કાન વચ્ચે લમણા અને મોં અને કાન વચ્ચે માલ હોય છે.

પ્ર. ધડના અવયવો કયા છે ?

ઉ. ધડ અને ડોકા વચ્ચે ગળું, પાછળ ખોચી, ધડની ઉપલી તરફ જમણા ડાબા બે ખભા, બે હાથ, હાથની વચ્ચે કાણી, કાણીથી આગળ કાંડું, હથેલી, આંગળાં, બે હાથની વચ્ચે છાતી, નીચે પેટ, પેદું, પેદાની બે બાજુએ બે કડો, અને ખોચીથી કેટલુંક અરડો કે કરોડ કહેવાય છે. તેથી નીચે બે પગ, દરેક પગનાં વચ્ચે ભાગને ઢીંચણ, ઢીંચથી ઉપરનાં થાપો કે જાંઘ કે સાંધા કહે છે. ઢીંચણની નીચે નળા, નળાની નીચે પમતું ચાખું તેમાં પાંચ પાંચ આંગળાં અને નીચે પગતું તળીકું, પગના પાછલા ભાગને પાની-એડી કહે છે વગેરે.

ઇંદ્રિયો.

પ્ર. ઇંદ્રિયો કાને કહે છે ?

ઉ. જેથી વસ્તુનું હરકોઇ પ્રકારનું માન થાય તેને ઇંદ્રિયો કહે છે.

પ્ર. ઇંદ્રિયો કેટલી છે અને કઇ કઇ ?

ઉ. પાંચ ૧ આંખ, નાક, કાન, જીભ અને ચામડી.

પ્ર. આંખનો ઉપયોગ શો ?

ઉ. તેનાથી હરકોઇ વસ્તુ જોઇ શકાય છે.

પ્ર. નાકનો ઉપયોગ શો ?

ઉ. નાકથી સારી અથવા નકારી વાસ સુંઘીને પારખી શકાય.

પ્ર. કાનનો ઉપયોગ શો ?

ઉ. કાને સાંભળી શકાય છે.

પ્ર. જીભનો ઉપયોગ શો ?

ઉ. જીભથી હરકોઇ પ્રકારનો સ્વાદ લઇ પારખી છે.

૦ ચામડીનો ઉપયોગ શો ?

ઉં ચામડીથી સુંવાળું, ખરબચડું, ટાકું, ઉતું, પોચું કઠણ વગેરે પારખી શકાય છે.

રંગ

પ્ર. મુખ્ય રંગ કેટલા છે અને કયા કયા ?

ઉં ત્રણ. ૧. લાલ, ૨. પીળા, ૩. વાદળી, એમને મૂળ રંગ કહે છે; અને એ સિવાય બાકીના રંગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે. કારણ કે તેઓ જુદા જુદા રંગોની મેળવણીથી બનાવાય છે.

પ્ર. હીરમણ રંગ શી રીતે બનાવાય ?

ઉં લાલ અને ઘેરો, વાદળી ભેગો કરવાથી.

પ્ર. કેસરી રંગ શી રીતે બનાવાય ?

ઉં લાલ અને પીળા રંગ ભેગો કરવાથી.

પ્ર. લીલા રંગ શી રીતે બને છે ?

ઉં વાદળી અને પીળા રંગ ભેગો કરવાથી.

પ્ર. તપખીરીઓ રંગ શી રીતે થાય ?

ઉં કેસરી અથવા નારંગી રંગમાં લીલો મેળવવાથી.

પ્ર. કત્યાઈ રંગ શી રીતે બને ?

ઉં કેસરીમાં જાંબુડો રંગ મેળવવાથી.

પ્ર. રાખોડીઓ રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘોળામાં થોડો કાળો રંગ નાંખવાથી.

પ્ર. જાંખો જુદા રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘોળા રંગમાં કાળો રંગ વધારે નાંખવાથી.

પ્ર. વાદળી રંગ શી રીતે બને ?

ઉં ઘેરો વાદળી રંગ લઈ તેમાં ઘોળા રંગ થોડો નાંખવાથી.

પ્ર. ગુલાબી રંગ શી રીતે થાય ?

ઉં ઘોળા રંગ લઈ તેમાં લાલ રંગ થોડો નાંખવાથી.

લુગડાં.

પ્ર૦ લુગડાં કેટલી જાતનાં છે અને ક્યાં ક્યાં ?

ઉ૦ પાંચ જાતનાં. ૧ રૂનાં, ૨ ઉનાં, ૩ રેશમનાં, ૪ ઝાડની જાતનાં અને ૫ ચામડાનાં.

પ્ર૦ દાલ આપણે કદ કદ જાતનાં લુગડાં વાપરીએ છીએ ?

ઉ૦ સુતરનાં, ઉનાં, અને રેશમનાં.

પ્ર૦ આકી જાલનાં અને ચામડાનાં લુગડાં કેમ વાપરતા નથી ?

ઉ૦ તે સારાં લાગતાં નથી વળી તે બારે, ધણી કીંમત અને મહેનતથી અને છે. અને જાલનાં ટકવામાં બોલાં છે વગેરે કારણે.

પ્ર૦ રૂનાં લુગડાં કદ જાતનાં પહેરીએ છીએ ?

ઉ૦ ગરીબ લોકો તે ઉનાળો, શિયાળો અને ચોમાસામાં પહેરે છે. પણ ગૃહસ્થ લોકો ઉનાળામાંજ પહેરે છે.

પ્ર૦ ઉનાં લુગડાં કદ જાતનાં પહેરીએ છીએ.

ઉ૦ ગૃહસ્થો શિયાળામાં અને ચોમાસામાંજ પહેરે છે, અને સાધારણ લોકો બહુ ટાઢમાં પહેરે છે. કારણ કે ઉન જાતે ગરમ છે.

પ્ર૦ રેશમનાં લુગડાં કાણુ પહેરે છે ? અને ક્યાં ?

ઉ૦ તે ધણી મોંઘાં મળે છે માટે શ્રીમંત લોકોજ પહેરી શકે છે.

પ્ર૦ સુતર, ઉન અને રેશમ શેતું અને છે ?

ઉ૦ સુતર કપાસમાંથી નીકળેલા રેતું અને છે.

ઉન ઘેટાંનાં વાળનું થાય છે.

રેશમ શેતુરનાં પાંદડાં ખાઈ એક જાતના કીડા લાળ કાઢી

કાઢેલાં બનાવે છે તેનું થાય છે.

પ્ર૦ કપડાંથી શો કાપડો ?

ઉ૦ તાંબ, ટાઢ, અને શરદીથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે.

પ્ર૦ જાતવરેને કપડાં વગર કેમ રક્ષણ થતું હશે ?

ઉ૦ હમણે તેમની ચામડીજ એવા પ્રકારની બનાવી છે કે જેથી તેમને કપડાંની જરૂર પડતી નથી.

ગણિત.

સંખ્યા લેખન અને વાંચન.

૧. દશથી ઓછા હોય તેને એકમ કહે છે.	૧૦ કરોડ	કરોડ	૧૦ લાખ	લાખ	૧૦ હજાર	હજાર	સો	દશક	એકમ
૨. એકમને દશ ગણા કરીએ તો દશક થાય.									૯
૩. દશકને દશ ગણા કરીએ તો શતક થાય.							૧	૮	૩
૪. શતકને દશ ગણા કરીએ તો હજાર થાય.						૮	૬	૨	૫
૫. હજારને દશ ગણા કરીએ તો દશ હજાર થાય.					૫	૪	૪	૦	૮
એ પ્રમાણે દશ દશ ગણા કરવાથી લાખ, દશલાખ, કરોડ અને દશકરોડ થાય છે. એક હજારમાં દશ શતક છે. એક શતકમાં દશ દશક છે. એક દશકમાં દશ એકમ છે. મરિ એક હજાર એટલે દશ સો, સો દશક અથવા હજાર એકમ થાય છે.	૧	૨	૨	૩	૨	૪	૫	૬	૭

(૧) ૬ નવ, ૬૮ આડસક (૨) ૧૩૩ એકસો તેત્રીસ. (૩) ૬૨૫ નવસેં પચીસ, (૪) ૩૬૨૫ ત્રણ હજાર છસો પચીસ. (૫) ૫૪૪૦૮ ચોપન હજાર ચારસેં આઠ. (૬) ૬૫૬૬૬ પંચાહ્ણ હજાર છસેં છન્નુ. (૭) ૫૪૦૭ પાંચ હજાર ચારસેં સાત. (૮) ૧૨૭૪૫૩ એક લાખ સત્તાવીશ હજાર ચારસેં ત્રેપન. (૯) ૬૧૬૬૪૪ નવ,

લાખ ઓગણીસ હજાર ઇસેં તેંતાળીસ, (૧૦) ૨૮૦૦૮૭૫ અઠાવીસ લાખ આઠસેં પંચોતેર, (૧૧) ૭૨૦૩૦૦૬ બોતેર લાખ ત્રણ હજાર નવ, (૧૨) ૬૪૫૬૭૪૩૫ નવ કરોડ પીસ્તાળીસ લાખ સતાહ્દ હજાર ચારસેં પાંત્રીસ, (૧૩) ૧૨૨૪૨૪૫૬૭ બાર કરોડ તેવીસ લાખ ચોવીસ હજાર પાંચસેં સડસઠ.

સંખ્યાનું સંયોગીકરણ પ્રથકરણ અને મોઢાના સરવાળા તથા બાદબાકી.

(૧) ૩૫ પાંત્રીસ એમાં ત્રણ દશક અને પાંચ એકમ ત્રણ દશકની કીંમત ૩૦ માં ૫ ઉમેરીએ તો ૩૫ થાય, એમાં ૫ નાખીએ તો ૪૦ થાય અને ૪૦ ના ૪ દશક થાય.

(૨) ૧૬ એમાં ૧ દશક અને ૬ એકમ રહેલા છે, ૧ દશકની કીંમત ૧૦ માં ૬ ઉમેરીએ તો ૧૬ થાય તેમાંથી ૫ એકમ બર્ક લઈએ તો ૧ દશક + ૪ એકમ મળી=૧૪ થાય

(૩) ૧૩૬ આમાં ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ છે. ૧ શતકની કીંમત ૧૦૦ થાય છે, ૩ દશકની કીંમત ૩૦ થાય છે અને ૬ એકમની કીંમત ૬ જ રહે છે.

હવે ૧ શતકના ૧૦૦ માં ૩ દશકના + ૩૦ ઉમેરીએ તો = ૧૩૦ થાય તેમાં + ૬ એકમ નાખીએ તો=૧૩૬ થાય.

બીજી રીતે કહીએ તો ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ = ૧૩૬ થાય તેમાંથી ૨ દશક અને ૪ એકમ લઈ લઈએ તો ૩ દશકમાંથી ૨ દશક જાય તો ૧ દશક રહે અને ૬ એકમમાંથી ૪ એકમ જાય તો ૨ એકમ રહે. એટલે ૧ શ૦ + ૧ દ૦ + ૨ એ૦ = ૧૧૨

રહે, બીજી રીતે કહીએ તો ૨ દશકની કીંમત ૨૦ + ૪ એકમ મળી = ૨૪ બાદ જ્યાં તો પણ ૧૧૨ બાકી રહે.

(૪) ૬૦૫ આમાં ૬ શતક + ૦ દશક એટલે દશક નથી, + ૫ એકમ મળી = ૬૦૫ થાય છે.

૬ શતક = ૬૦૦ થાય + ૦ દશક (શુનની કીંમત ગણાતી નથી.) + ૫ એકમ = ૬૦૫ થાય, હવે ૬ શતકમાં ૫ એકમ ઉમેરીએ તો પણ ૬૦૫ થાય.

તેમાંથી ૯ દશક અને પાંચ એકમ કાઢી લઈએ તો ૫ એકમ-માંથી ૫ જતા રહે તો ૦ [રહે] કંઈ ન રહે. દશક નથી માટે ૬ શતકમાંથી ૧ શતક લઈએ તો તેના ૧૦ દશક થાય અને ૫ શતક રહે, હવે ૧૦ દશકમાંથી ૯ દશક કાઢી લઈએ તો ૧ દશક રહે અને ૫ શતકમાંથી કંઈ જવાનું નથી માટે ૫ શતક રહે. હવે ૫ શતકમાં ૧ દશક ઉમેરીએ તો પાંચસો દસ થાય.

(૫) ૯૯૭૯ આમાં નવ હજાર છે, નવ હજાર = ૯૦૦૦

અને નવ શતક છે, નવ શતક = ૯૦૦

અને સાત દશક છે, સાત દશક = ૭૦

અને નવ એકમ છે, નવ એકમ = ૯

આ પ્રણાલિ મળીને આખી સંખ્યા નવ હજાર નવસો અઞ્ચાશી થઈ છે.

(ઉપર પ્રમાણે નવીન દાખલા બનાવી શિક્ષકે સંખ્યાનું પ્રયક્તકરણ સચેત્રીકરણ અને મોઢાના સરવાળા તથા બાદબાકી શીખવવાં.)

શેરની ધાત.

શેરના અચ્છેરા	૨
શેરના પાશેરા	૪
શેરનાં નવટાંકાં	૮
શેરનાં અધોળાં	૧૬
શેરના રૂપિયાભાર	૪૦
પોણાશેરના	૩૦ રૂપિયાભાર
અચ્છેરના	૨૦ રૂપિયાભાર
પાશેરના	૧૦ રૂપિયાભાર
નવટાંકના	૫ રૂપિયાભાર
અધોળના	૨૧૧ રૂપિયાભાર
૨૧૧ રૂપિયાભાર	૧ અધોળ
૫ રૂપિયાભાર	૧ નવટાંક
૧૦ રૂપિયાભાર	૦૧ શેર
૨૦ રૂપિયાભાર	૦૧૧ શેર
૩૦ રૂપિયાભાર	૦૧૧૧ શેર
૪૦ રૂપિયાભાર	૧ શેર
૨ અચ્છેર	૧ શેર
૪ પાશેર	૧ શેર
૮ નવટાંક	૧ શેર
૧૬ અધોળ	૧ શેર
૪૦ રૂપિયાભાર	૧ શેર
શેરના પૈસાભાર.	
શેરના પૈસાભાર	૭૨
૦૧૧૧ શેરના પૈસાભાર	૫૪
૦૧૧ શેરના પૈસાભાર	૩૬
૦૧ શેરના પૈસાભાર	૧૮
નવટાંકના પૈસાભાર	૯

અધોળના પૈસાભાર	૫૧૧
૪૧૧૧ પૈસાભાર	૧ અધોળ
૯ પૈસાભાર	૧ નવટાંક
૧૮ પૈસાભાર	૧ પાશેર
૩૬ પૈસાભાર	૧ અચ્છેર
૫૪ પૈસાભાર	૦૧૧૧ શેર
૭૨ પૈસાભાર	૧ શેર
શેરનાં નવટાંકાં	
૧ શેરનાં	૮ નવટાંકાં
૦૧૧૧ શેરનાં	૬ નવટાંકાં
૦૧૧ શેરનાં	૪ નવટાંકાં
૦૧ શેરનાં	૨ નવટાંકાં
શેરના પાશેરા.	
૧ શેરના	૪ પાશેરા
૦૧૧૧ શેરના	૩ પાશેરા
૦૧૧ શેરના	૨ પાશેરા
૦૧ શેરના	૧ પાશેરા
શેરનાં અધોળાં.	
૧ શેરનાં	૧૬ અધોળાં
૦૧૧૧ શેરનાં	૧૨ અધોળાં
૦૧૧ શેરના	૮ અધોળાં
૦૧ શેરના	૪ અધોળાં
૧ નવટાંકના	૨ અધોળાં
૨ અધોળ	૧ નવટાંક
૪ અધોળ	૧ પાશેર
૮ અધોળ	૦૧૧ અચ્છેર
૧૨ અધોળ	૦૧૧૧ શેર
૧૬ અધોળ	૧ શેર

૪ પાશેરે ૧ શેર
 ૩ પાશેરે ૦ાા શેર
 ૨ પાશેરે ૦ા અચ્છેર
 ૧ પાશેરે ૦ા શેર
 ૨ નવટાંકે ૧ પાશેર
 ૪ નવટાંકે ૦ા શેર
 ૮ નવટાંકે ૧ શેર

મણુની ધાત.

મણુના અધમણીઆ ૨
 મણુના દશશેરા ૪
 મણુની પાંચશેરી ૮
 મણુની અઢીશેરી ૧૬
 મણુની સવાશેરી ૩૨
 મણુના શેર ૪૦
 ૦ાા મણુના ૩૦ શેર
 ૦ા મણુના ૨૦ શેર
 ૦ા મણુના ૧૦ શેર

૧૦ શેરે ૦ા મણુ
 ૨૦ શેરે ૦ાા મણુ
 ૩૦ શેરે ૦ાા મણુ
 ૪૦ શેરે ૧ મણુ
 ૫૦ શેરે ૧ા મણુ
 ૬૦ શેરે ૧ાા મણુ
 ૭૦ શેરે ૧ાાા મણુ
 ૮૦ શેરે ૨ મણુ
 ૯૦ શેરે ૨ા મણુ
 ૧૦૦ શેરે ૨ાા મણુ
 ૨૦૦ શેરે ૫ મણુ
 ૩૦૦ શેરે ૭ા મણુ
 ૪૦૦ શેરે ૧૦ મણુ
 ૫૦૦ શેરે ૧૨ા મણુ
 ૬૦૦ શેરે ૧૫ મણુ
 ૭૦૦ શેરે ૧૭ા મણુ
 ૮૦૦ શેરે ૨૦ મણુ
 ૯૦૦ શેરે ૨૨ા મણુ
 ૧૦૦૦ શેરે ૨૫ મણુ

દેશી હિસાબ. મોઢાનાં લેખાં.

[આંકનો ઉપયોગ.]

- (૧) ૨ પૈસાની ૧ શેર ફેરી મળે તો ૪ પૈસાની કેટલી ?
- (૨) ૪ પૈસાના ૧૦ શેર ચીઝડાં મળે તો ૩ મણુનું શું ?
- (૩) ૭ પૈસાની ૪૫ શેર બાજી મળે તો ૩૬ પૈસાની કેટલી ?
- (૪) ૧૭ પૈસાની ૪ા શેર સાફર મળે તો ૭ પૈસાની કેટલી ?

(૫) દરેક છોકરાને ત્રણ કેરી આપીએ તો ૧૦૮ કેરી કેટલા છોકરાને અપાય ?

(૬) રાા શેર લીનો ૧ રૂપીઆ ચાલ તો મળુનું શું ?

(૭) ૧૧ રૂપીઆ મળુ કેરી મળે તો ૪ શેરનું શું ?

(૮) ૩ દાડમના ૭ પૈસા તો ૩૯ દાડમનું શું ?

(૯) ૬ પૈસાના ૯ કેળાં મળે તો ૩૮ પૈસાનાં કેટલાં ?

(૧૦) ૧ શ્રીફળના ૧૧૧ આનો પડે તો ૩૨ શ્રીફળનું શું ?

(૧૧) ૧ આનાનાં ૫ શેર વેંચણ મળે તો ૧ મળુ રાા શેર વેંચણનું શું ?

(૧૨) હું દરરોજ અડધો રૂપીઆ કમાઉં છું તો ૫૬ દિવસમાં શું કમાઈશ ?

(૧૩) એક જમરૂખ ચાર માણસને અપાય તો ૩૭ જમરૂખ વહેંચવાને કેટલાં માણસો જોઈએ.

(૧૪) ૧ રૂપીયાનું ૦૧૧૧ મજા લુગડું મળે તો ૨૭૫૫ ગજનું શું ?

[૧૫] ૧ કોટ શીવડાવવાને ૧૧૧ વાર વેનેશનનું કપડું જોઈએ, તો ૧૫કોટ કરાવવા માટે કેટલા વાર વેનેશનનું કપડું ખરીદ કરવું ?

[૧૬] ૧ તોલો ધલાયતીની કાંમત ૧૧૧ આનો પડે છે તો શેરનું શું ?

[૧૭] મારે દર મહીને ૨૧૧ રૂપિયા રીના બરવા પડે છે તો ૧૭૫૫ રૂપિયા ક્યાં સુધી ચાલશે ?

[૧૮] ૧૨ શેર સોપારીની કાંમત ૪ રૂપિયા બેસે તો ૩૯ શેર સોપારીના કેટલા રૂપિયા બેસે ?

(૧૯) ૧ નવટાંક સોપારીનો ૧૧૧ આનો પડે તો ૯ અધોળનું શું ?

(૨૦) ૧ આનાનાં ૪ કપાડાં મળે તો ૧૧૧ કપાડાંનું શું બેસે ?

(૨૧) ૧ કવરનાં ૨ દોઢીયાં તો ૨૬ કવરના કેટલા આના ?

- [૨૨] એક શાહુકારે રાજા મણુ ઘઉં ૨૨ મરીખ માણસોને વહેંચી આપ્યા, તો દરેકને ભાગ કેટલા આવ્યા હશે ?
- (૨૩) મારા બાપુએ મારા લગ્ન વખતે ૮૪ બાહાણુને જમાડી બધા વચ્ચે ૬૩ રૂપિયા દક્ષિણામાં આપ્યા તો દરેકને ભાગ શું આવશે ?
- (૨૪) એક માણસ સવાર સાંજ મળીને ૧૧ શેર અનાજ ખાય તો ૩ મણુ અનાજ કેટલા દિવસ ચાલશે ?
- [૨૫] હવે ૩૫૦ રૂપિયા ૩૬ ડોકરાની વચ્ચે વહેંચી આપીએ તો દરેકને ભાગ શું આવે ?

શ્રીમંત ગુણાનુવાદ.

નૃપ સયાજી શુભ ગુણવંતા (૨)

ગુંદર તન અતિશય સુખકારી.

નિર્મળ કાન્તિ અધીક મનહારી,

મંદહાસ્ય સુખ પદ વિલસનું,

રાખું સુધારસ ઝરતા.

નૃપ સયાજી ૦ ૧

ઉર ત્રિશાળ કર દીર્ઘ દયાળા,

નૃપ રૂપ ગુણવંતા ભાળ્યા;

જ્ઞાનવાન મતિમાન મહીપતિ,

દેશ લોક દિલ પરતા.

નૃપ સયાજી ૦ ૨

કર કમલે કમલા જલકાતી,

સુખ કમલ સન્નીતિ ઉભરાતી;

સન્નીતિ ઉર તસતી નિરંશ વાસ,

પર દુઃખ નિવ્ય પરકરતા.

નૃપ સયાજી ૦ ૩

પ્રજા ગણી નિજ પ્રજા બરાબર

પ્રતિદિન પ્રતિ પાલનમાં તત્પર;

જ્ઞાન દાન સુમતિ સુઝાડે,

દીર્ઘ જીવે જશવંતા.

નૃપ સયાજી ૦ ૪

અચૂનક

આપણે જાણી જાણી જાય છે કે આપણી પાસે
કાલે ૧૧ થી ૧૨ વાગી, ૧૨ થી ૧૩ વાગી, ૧૩ થી ૧૪ વાગી
મળે છે. જો આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી નહીં મળે તો આપણને
આમના નોંધ રહે છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

આમના નોંધ રહે છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૨. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૩. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૪. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૫. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૬. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૭. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૮. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૯. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૦. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૧. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૨. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૩. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૪. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૫. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૬. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૭. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

૧૮. આ આપણને જાણી જાય છે કે આ ૧૫ થી ૧૬ વાગી

પત્રવ્યવહાર નીચેના સિરનામે કરવા:—

મહાશય મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય

ગુરુસેવક એન્ડ પબ્લીશર

મુ. પેટલાદ-જાગીર અમી

